

SATAKUNNAN AMMATTIKORKEAKOULU

Bibi Hakamäki

ERITYISTÄ TUKEA TARVITSEVAN OPPILAAN
SIIRTYMÄVAIHE PERUSOPETUKSESTA JATKO-OPINTOIHIN

Kuntoutuksen ohjauksen ja -suunnittelun koulutusohjelma

2007

ERITYISTÄ TUKEA TARVITSEVAN OPPILAAN SIIRTYMÄVAIHE PERUSOPETUKSESTA JATKO-OPINTOIHIN

Hakamäki, Bibi
Satakunnan ammattikorkeakoulu
Sosiaali- ja terveysala
Kuntoutusohjauksen ja –suunnittelun koulutusohjelma
Huhtikuu 2007
Työn ohjaajat: Kangassalo, Ritva ja Saaristo, Sirpa
Sivumäärä: 63

Avainsanat: erityistä tukea tarvitseva oppilas, siirtymävaihe, erityisopetus

---

Opinnäytetyön tavoitteena oli kuvata erityistä tukea tarvitsevan oppilaan siirtymistä perusopetuksesta ammatilliseen opetukseen. Tutkimuksen kohteena olivat yhden oppilaan ja hänen perheensä kokemukset. Tutkimus toteutui pitkäaikaisena siirtymävaiheen aikana. Tutkimuksen tuotoksena on heidän kokemuksensa siirtymävaiheesta ja tietoa mahdollisista kehittämistarpeista.

Tutkimusaineisto kerättiin haastattelemalla oppilasta ja perhettä sekä lähettävän tahon että vastaanottavan tahon opettajaa. Oppilaan ja perheen avoimilla haastatteluilta saatiin kokonaisvaltainen kokemus siirtymävaiheesta. Opettajien teemahaastattelujen aineistolla täydennettiin tietoja. Haastattelutilanteissa yhtenä keskeisenä teemanäkökulmana oli millaisin tukitoimin siirtymävaihe on toteutunut.

Siirtymävaiheen keskeinen asia on informaation kulku kaikkien toimijoiden sekä oppilaan että perheen ja koulujen kesken. Se luo pohjan onnistuneelle siirtymävaiheelle ja varmistaa ettei oppilas jää missään vaiheessa ilman tarvittavaa tukea ja ohjausta. Aiemmissä tutkimuksissa on todettu yhteistyön ja tiedonkulun riittämättömyys siirtymävaiheessa, mikä on todettavissa myös tämän tutkimuksen yhdeksi tärkeäksi tulokseksi.

THE TRANSITION OF A STUDENT WITH SPECIAL NEEDS FROM THE BASIC EDUCATION TO VOCATIONAL TRAINING

Hakamäki, Bibi

Satakunta Polytechnic

Health Care Studies

Degree programme in Rehabilitation Counselling

School of Social Services and Health Care in Pori

April 2007

Tutors: Kangassalo, Ritva and Saaristo, Sirpa

PLC: 38.55

Keywords: student with special needs, transition, special education

---

The aim of this thesis was to describe the transition of a student with special needs from the basic education to vocational training. The object of the study was the experiences of one student and his family. The study was realised as a longitudinal study during the transition period. The results of the study are the student and the family's experiences of the transition and the knowledge that there are feasible needs of development.

The material for the study was gathered by interviewing the student and his family. The teachers from the sending school and the receiving school were also interviewed. The open interviews of the student and the family gave a holistic experience of the transition. The material from the theme interviews of the teachers was used to complete the information. One of the central themes in the interviews was the need for supportive measures during the transition.

The key point of the transition is the course of information among all the participants, the student and his family and the schools. It creates the base for a successful transition and makes sure that the student at any stage gets the sufficient support and guidance. The fact that the co-operation and the course of information during the transition is insufficient has been pointed out in previous studies. It is also one of the important results of this study.

SISÄLLYS

TIIVISTELMÄ

ABSTRACT

1 JOHDANTO.....	6
2 ERITYISOPETUS SUOMESSA.....	7
2.1 Perusopetuslaki.....	7
2.2 Ammatillinen erityisopetus.....	8
3 TUKIMUODOT.....	11
3.1 Henkilökohtaisen opetuksen järjestämistä koskeva suunnitelma.....	11
3.2 Oppilaanohjaus / opinto-ohjaus.....	14
3.3 Oppilashuolto.....	15
3.4 Muut tukitoimet.....	17
4 SIIRTYMÄVAIHE PERUSOPETUKSESTA JATKO-OPINTOIHIN.....	19
4.1 Erilaisia malleja siirtymävaiheen tiedonkulkuun.....	20
4.2 Laadukkaan siirtymän tunnusmerkit.....	21
5 ERITYISTÄ TUKEA TARVITSEVA OPPILAS JA YKSILÖLLISYYS.....	23
6 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS.....	24
6.1 Tutkimuksen tarkoitus ja tutkimustehtävä.....	24
6.2 Tutkimuksen tapaus.....	24
6.3 Aineiston keruu.....	25
6.4 Aineiston analyysi.....	27
6.5 Tutkimuksen luotettavuus ja vapaaehtoisuus.....	28
7 TUTKIMUSTULOKSET.....	28
7.1 Siirtymävaiheen alussa.....	28
7.1.1 Oppilaan haastattelu.....	29
7.1.2 Lähettävän tahon opettajan haastattelu.....	30
7.1.3 Perheen haastattelu.....	33
7.2 Siirtymävaiheessa.....	36
7.2.1 Opiskelijan haastattelu.....	37
7.2.2 Perheen haastattelu.....	38
7.2.3 Vastaanottavan tahon opettajan haastattelu.....	41

7.3 Siirtymävaiheen lopussa.....	44
7.3.1 Opiskelijan haastattelu.....	44
7.3.2 Perheen haastattelu.....	45
7.4 Yhteenvetoa haastatteluista.....	48
8 JOHTOPÄÄTÖKSET.....	51
8.1 Tiedonkulku eri toimijoiden välillä.....	51
8.2 Laadukkaan siirtymän toteutuminen.....	56
8.3 Yhteenveto.....	57
9 POHDINTA.....	58
LÄHTEET	60
LIITTEET	

1 JOHDANTO

Tulevaisuuden työvoimatarpeet edellyttävät koko ikäluokan kouluttamista. Ammatillisen peruskoulutuksen kehittämisen pitkän aikavälin tavoitteena on kaikille opiskelijoille sopiva, esteetön ja helposti saavutettava oppimisympäristö. Tavoitteena on, että erityistä tukea tarvitseville opiskelijoille tarjotaan perusopetuksen jälkeen mahdollisuus koulutukseen ja ammatilliseen kehittymiseen työtä, työtoimintaa, jatko-opintoja ja hyvää elämää varten. Perusopetuksen päättövaiheessa tulisi kiinnittää erityistä huomiota siihen että erityisopetuksessa olevat ja muut tukea tarvitsevat saisivat tarkoituksenmukaisen ohjauksen ja tuen, joka edesauttaa oppilaan kiinnittymistä uuteen oppilaitokseen. (Opetusministeriö 2004, 11-22.)

Opetushallitus on tehnyt vuonna 1995 kokonaisarvion peruskoulun ja ammatillisen koulutuksen erityisopetuksesta. Siinä todettiin siirtymisessä peruskoulusta ammatilliseen koulutukseen olevan ongelmia, eikä yhteistyö ja tiedonkulku ollut riittävää. Arvioinnin mukaan eriyttämisessä ja yksilöllistämässä oli myös vaikeuksia. Yksi erityisopetuksen strategiatyöryhmän ehdotuksista (2002) oli, että siirtymävaiheen ohjaukseen tulisi kiinnittää erityistä huomiota. (Erityisopetuksen strategiatyöryhmä 2002, 35-36.)

Tutkimuksia ja selvityksiä siirtymävaiheen tukemisesta ja sen tärkeydestä on tehty sekä valtakunnallisesti että yksityishenkilöiden toimesta. Näkökulma on useimmissa näissä ollut laaja; on pyritty saamaan kokonaiskuvaa siirtymävaiheesta. Tiedon hankinta on kohdistunut kaikkiin siirtymävaiheeseen osallistuneisiin; opettajiin, oppilashuolto henkilöstöön, oppilaisiin ja heidän vanhempiin. Aikaisemmista tutkimuksista ja selvityksistä yksikään ei kuvaile asiakasnäkökulmasta siirtymävaihetta, sen sujumista ja tukemista yksittäisen tapauksen kohdalla perusopetuksesta ammatillisiin opintoihin.

Opinnäytetyöni aihe on muotoutunut yhdessä Satakunnan Aune eli autismin kirjon osaamisen verkostoitumishankkeen kanssa. Hankkeen yhtenä tavoitteena on palvelujärjestelmien kehittäminen ja erityisesti huomion kiinnittäminen taitekohtiin.

Kohdejoukkona ovat autismin kirjon henkilöt ja muut henkilöt, jotka hyötyvät samoista palveluista ja kuntoutuksesta. Omalta osaltani olen tuottamassa opinnäytetyölläni hankkeelle asiakasnäkökulmasta tietoa siirtymävaiheesta, oppilaan ja hänen perheensä kokemusta siirtymävaiheen sujumisesta ja tukitoimenpiteistä.

2 ERITYISOPETUS SUOMESSA

Suomessa jokaisella on oikeus maksuttomaan perusopetukseen, joka on yksilön subjektiivinen oikeus. Ihmiset ovat yhdenvertaisia lain edessä. Ketään ei saa ilman hyväksyttävää perustetta asettaa eri asemaan sukupuolen, iän, alkuperän, kielen, uskonnon, vakaumuksen, mielipiteen, terveydentilan, vammaisuuden tai muun henkilöön liittyvän syyn perusteella. (Suomen perustuslaki 1999, 6§.) Jokaisella on siis yhtäläinen mahdollisuus saada kykyjensä ja erityisten tarpeidensa mukaista perusopetusta (Virtanen 2001, 51). Tasa-arvon nimissä kaikille on luotava mahdollisuus saavuttaa mahdollisimman pitkälle sama koulutuksellinen pätevyys. Tasa-arvo on kuitenkin myös sitä, että on mahdollisuus kykyjen ja edellytysten mukaiseen koulutukseen. (Mänty 2003, 73.)

Erityisopetus on kuntoutuksellista kasvatusta, joka alkaa jo varhaiskasvatusvaiheessa ja jatkuu aina ammatilliseen erityisopetukseen (Jahnukainen 2003a, 255-256). Lait ja asetukset ohjaavat erityistä tukea tarvitsevan oppilaan opetusta ikäkauden ja edellytysten mukaiseksi siten, että opetusjärjestelyt ja tukitoimet voidaan suunnitella tarkoituksenmukaisiksi. Erityisopetukseen tarvittavien tukipalveluiden perusta on perustuslaissa. Koululainsäädäntö tarkentaa tätä julkisen vallan tehtävää.

2.1 Perusopetuslaki

Perusopetuslain mukaan opetuksen tulee edistää sivistystä ja tasa-arvoisuutta yhteiskunnassa sekä oppilaiden edellytyksiä osallistua koulutukseen ja muutoin kehittää

itseään elämänsä aikana. Suomessa onkin toteutettu vahvasti koulutuksellisen tasa-arvon periaatetta. Erityisopetus turvaa omalta osaltaan koulutuksellisen tasa-arvon periaatteen toteutumista. Periaatteen mukaan jokaisella lapsella ja nuorella on yhdenvertaiset mahdollisuudet koulutukseen, sillä opetus tulee järjestää oppilaiden ikäkauden ja edellytysten mukaisesti. (Perusopetuslaki 1998, 2§; Michelsson, Miettinen, Saresma & Virtanen 2003, 111.)

Perusopetuslain säännös opetuksen järjestämisestä oppilaan ikäkauden ja edellytysten mukaisesti on pohjana kaikelle opetuksen ja opetukseen liittyvien järjestelyjen sekä tukitoimenpiteiden suunnittelulle ja toteutumiselle. Erityisopetuksella pyritään auttamaan erityisen tuen tarpeessa olevia oppilaita. Laki sallii opetussuunnitelmien erilaisuuden ja valinnaisuuden. Se mahdollistaa erilaajuiset oppimäärät eli oppimäärän yksilöllistämisen. Erityisopetukseen otetun tai siirretyn oppilaan opetuksen yksilöllistäminen tehdään siten, että opetussuunnitelmasta johdetaan henkilökohtainen opetuksen järjestämistä koskeva suunnitelma eli HOJKS. (Perusopetuslaki 1998, 17§; Michelsson ym. 2003, 111-112.)

2.2 Ammatillinen erityisopetus

Koulutuksellisen tasa-arvon periaatteen mukainen mahdollisuus kouluttautumiseen tarjotaan koko ikäluokalle myös toisella asteella. Se tuo opetuksen piiriin myös niitä opiskelijoita, jotka eivät ilman oppimisen tukemista suoriudu koulutuksesta. Toisen asteen koulutuksen osalta meillä ei ole oppivelvollisuutta eli perusopetuksen jälkeinen koulutus ei ole enää nuoren subjektiivinen oikeus, eikä hänen ole pakko jatkaa opintojaan. Yhteiskunnassa eläminen on kuitenkin monimutkaistunut ja työelämässä edellytetään tietoja ja taitoja, joita ei ole aikaisemmin tarvittu. Koulutusta koskevien valtakunnallisten linjausten mukaisesti jokaiselle perusopetuksen päättävälle nuorelle tarjotaan opiskelupaikka joko lukiossa tai ammatillisessa perustutkintokoulutuksessa. (Daavittila & Mänty 2001, 138; Michelsson ym. 2003, 151-152; Mänty 2003, 76-77.)

Toisen asteen erityisopetuksesta on säädöksiä vain ammatillista koulutusta koskevassa laissa ja asetuksessa. Ammatillinen erityisopetus on toisen asteen ammatilli-

sessä koulutuksessa toteutettavaa opetusta, jonka tarkoituksena on tukea niitä opiskelijoita, jotka vammaisuuden, sairaiden, kehityksen viivästymisen, tunne-elämän häiriön tai muun syyn vuoksi tarvitsevat erityisiä opetus- tai oppilashuoltopalveluja (Laki ammatillisesta koulutuksesta 1998, 20§). Erityisopetuksessa opetus on mukautettava siten, että opiskelija mahdollisimman suurella määrällä saavuttaa saman pätevyyden kuin muussa ammatillisessa koulutuksessa (Asetus ammatillisesta koulutuksesta 1998, 8§). Eli erityisopetuksen avulla pyritään saavuttamaan ammatillisen koulutuksen tavoitteet niin pitkälti kuin se on opiskelijan omat edellytykset huomioon ottaen mahdollista.

Ammatillisen koulutuksen piirissä on kehitetty uusia ratkaisuja toisen asteen opintojen tukemiseksi ja suorittamiseksi. Suuri osa ammatillista erityisopetusta tarvitsevista nuorista on peruskoulun päättyessä vielä nuoria ja saattaa olla tarpeellista valmentautua opiskeluun ennen varsinaista ammatillista koulutusta. Vuonna 2000 opetushallitus on vahvistanut vammaisten opiskelijoiden valmentavan ja kuntouttavan opetuksen ja ohjauksen valtakunnalliset opetussuunnitelmien perusteet. Valmentavaa ja kuntouttavaa opetusta järjestetään kahdessa eri muodossa sekä ammatilliseen perusopetukseen valmentavaa ja kuntouttavaa opetusta ja ohjausta (valmentava I) että työhön ja itsenäiseen elämään valmentavaa ja kuntouttavaa opetusta ja ohjausta (valmentava II). (Michelsson ym. 2003, 134-135.)

Ammatilliseen peruskoulutukseen valmentavan ja kuntouttavan opetuksen ja ohjauksen (valmentava I) tavoitteen on antaa opiskelijalle sellaisia valmiuksia, että hän kykenee koulutuksen jälkeen osallistumaan edellytystensä mukaisesti ammatilliseen peruskoulutukseen. Tavoitteena on, että opiskelija saa mahdollisimman todennukaisen kuvan yhteiskunnasta, työelämästä, erilaisista ammateista ja koulutuksen vaihtoehtoista. Näiden pohjalta opiskelijan on helpompi arvioida henkilökohtaisia tavoitteita ja omia mahdollisuuksia. (Pahkala & Sissala 2006, 3-8.)

Koulutuksen aikana kartoitetaan opiskelijan opiskeluvaihtoehtoja, annetaan opiskelijoille tietoa erilaisista ammatillisen koulutuksen vaihtoehtoista sekä ohjataan opiskelijoita yhä itsenäisempään selviytymiseen tehostetun asumisvalmennuksen avulla. Yhtenä opintojen painopiste alueena on, että opiskelija tutustuu erilaisiin ammatteihin ja ammatillisen koulutuksen vaihtoehtoihin. Koulutukseen kuuluu myös eri pi-

tuisia työharjoittelujaksoja. Näiden tietojen ja kokemusten perusteella opiskelijan pystyy helpottamaan ammattialan valintaa ja selkiinnyttämään jatko-opiskelu suunnitelmiaan. (Pahkala & Sissala 2006, 3-8.)

Ammatillisessa koulutuksessa tutkinnot ovat keskeisessä asemassa. Tutkintojen avulla halutaan varmentaa ja yhdenmukaistaa koulutuksen aikana saavutettua osaamista ja pätevyyttä. Ammatillisten perustutkintojen vaatimukset määritellään alakohtaisissa valtakunnallisissa opetussuunnitelman perusteissa. Nämä vaatimukset koskevat kaikkia niitä opiskelijoita, jotka on hyväksytty ammatilliseen koulutukseen. Erityisopetuksessa tutkintovaatimusten tavoitteita on mahdollista mukauttaa ja opiskelijalle voidaan tarjota yksilöllisiä tukimuotoja. Opetuksen perimmäisenä tavoitteena on opiskelijan työllistyminen joko avoimille työmarkkinoille tai tuettuun työhön. Ammatillinen koulutus nähdään myös merkittävänä yhteiskunnallisen osallistumisen edistäjänä. (Daavittila & Mänty 2001, 139; Michelsson ym. 2003, 170.)

Ammatillista erityisopetusta järjestetään pääasiassa ammatillisissa oppilaitoksissa ja ammatillisissa erityisoppilaitoksissa. Yhdenvertaisuusperiaatteen mukaisesti ensisijaisena vaihtoehtona pidetään erityisopetusta tarvitsevan henkilön opiskelua yleisissä oppilaitoksissa joko normaaliyryhmissä muiden opiskelijoiden kanssa tai sitten erityisopetusryhmissä tapahtuvassa opetuksessa. Ammatilliset erityisoppilaitokset huolehtivat ensisijaisesti vaikeavammaisten koulutuksesta sekä valmentavasta ja kuntouttavasta opetuksesta ja ohjauksesta. (Mänty 2000, 90-92; Mänty 2003, 76-77.)

Ammatillinen erityisopetus on varsinaisesti laajentunut kahden viime vuosikymmenen aikana. Erityisopiskelijamäärät yleisissä ammatillisissa oppilaitoksissa ovat lisääntyneet koko ajan. Näiden erityisopiskelijoiden määrän lisääntyminen kertoo siitä, että asenteet vammaisia ja erityistä tukea tarvitsevia opiskelijoita kohtaan ovat muuttuneet myönteisimmiksi. Mänty, joka toimii erään erityisammattikoulun johtajana tuo kirjoituksessaan Koulutus integraation tukena esille myös sen, että tämän kehityksen taustalla on myös muita kuin integraation liittyviä tekijöitä:

”Hakijamäärät oppilaitoksiin ovat kaiken kaikkiaan vähentyneet, joten myös vammaiset opiskelijat ”kelpaavat” koulutukseen. Myös erityisopiskelijoiden mukanaan tuoma lisärahoitus on omalta osaltaan tehnyt erityisopetuksen houkuttelevaksi vaihtoehdoksi. Ammatillisen oppilaitoksen erityisopiskelijoiksi

määrittelemät henkilöt tuovat 50 prosentin korotuksen yleisen ammatillisen oppilaitoksen opiskelijakohtaiseen yksikköhintaan. Lisärahoitus on tarkoitettu erityisopiskelijoiden koulutuksen tukemiseen, mutta lisärahoituksen käytössä on esiintynyt viime vuosina väärinkäytöksiä. Epäselvyyksiä on ollut muun muassa erityisopiskelijaksi määrittelyssä ja siinä, mihin erityisopetukseen saadut määrärahat on käytetty.” (Mänty 2003, 77.)

Ammatillisen erityisopetuksen koulutuslavalikoimaa on jo vuosien ajan kritisoitu kapea-alaiseksi. Niemelä-Savolaisen tutkimuksessa 2004 Suuntana ammattiopinnot tuli esille, että erityistä tukea tarvitsevien oppilaiden jatkokoulutus vaihtoehdot ovat suhteellisen vähäisiä. Sama asia on todettu jo vuonna 1995 opetushallituksen teettämässä kyselyssä, jossa tarkasteltiin erityisopetuksen tilaa valtakunnallisesti (Erityisopetuksen strategiatyöryhmä 2002, 35-36) ja myöhemmin Mänty omassa tutkimuksessaan 2000 Ammatillisista oppilaitoksista elämään. Ruokapalveluun ja kotitalouteen liittyvä koulutus on pitkään ollut suosittua erityisopetusaluetta. Tämän koulutuksen tarjonta on jossain määrin perusteltua sillä, että valmistuneet opiskelijat ovat sijoittuneet hyvin koulutustaan vastaaviin työtehtäviin myöhemmin. Ei ole kuitenkaan perusteltua, että erityisopiskelijat sijoittuvat vuodesta toiseen vain tietyille aloille. Yksi keskeisistä ammatillisen erityisopetuksen laadun kehittämisen tarpeista liittyykin juuri koulutustarjonnan sisältöön. (Mänty 2003, 80-81.)

3 TUKIMUODOT

3.1 Henkilökohtaisen opetuksen järjestämistä koskeva suunnitelma

Henkilökohtainen opetuksen järjestämistä koskeva suunnitelma (HOJKS) on tehtävä jokaiselle erityisopetuksessa olevalle oppilaalle. Suunnitelman tehtävänä on tukea pitkäjänteisesti oppilaan yksilöllistä oppimisprosessia. Siihen kirjataan kokemukset oppilaan kehitystä ja oppimista tukevista opetusjärjestelyistä, toimintatavoista ja tukipalveluista. (Opetushallitus 2004, 30.)

Erityistä tukea tarvitsevan oppilaan yksilölliset ominaisuudet ja kehitystaso edellyttävät opetuksen ja tukipalveluiden suunnittelua, edistymisen seuranta ja arviointia. Yksilöllisten piirteiden ja tarpeiden huomioon ottaminen opetuksessa on peruste sille, että jokainen oppilas saa opetusta ikä kautensa ja edellytystensä mukaisesti. Henkilökohtainen opetuksen järjestämistä koskeva suunnitelma on yhteistyöasiakirja, mutta se on myös yksi tukimuoto eli kasvatuksen ja opetuksen väline. (Virtanen 2001, 63; Michelsson ym. 2003, 114-115.)

Suunnitelma sisältää tietoja sen mukaan kuin on tarpeen oppilaan opetuksen yksilöllistämiseksi, siinä tulee näkyä mm. kuvaus oppilaan oppimisvalmiuksista, taidoista, vahvuuksista ja kehittämistarpeista sekä opetuksen ja oppimisen pitkän ja lyhyen aikavälin tavoitteet. Oppilaan tuen tarve voi ilmetä myös muissa kuin luokkatilanteissa (välitunnit, ruokailu jne.) näidenkin tilanteiden tuen tarve on tärkeää huomioida HOJKS:ssa. (Michelsson ym. 2003, 114-115; Opetushallitus 2004, 30.)

Suunnitelman laatimiseen osallistuu moniammatillisessa yhteistyössä oppilaan opettaja, oppilas ja hänen huoltajat sekä tarvittaessa oppilashuollon asiantuntijoita. Yhteistyönä käsitellään muun muassa opetuksen ja kuntoutuksen tavoitteita ja sisältöjä, opetusmenetelmien valintaa, oppilashuollon suunnittelua, tukipalveluiden järjestämistä sekä seuranta- ja arviointi toimenpiteitä. Ratkaisua etsitään yhdessä; kaikkia osapuolia kuunnellen ja asioita prosessoiden. (Virtanen 2001, 63; Ikonen, Rönty & Linnilä 2003, 280.)

Yhteistyössä on tärkeää myös oppilaan ja perheen omien toiveiden ja tarpeiden kuunteleminen, jolloin heidän sitoutuminen suunnitelmaan paranee. Silti ammattilaisten merkitys erityisasiantuntijana säilyy, joka pystyy avaamaan niitä mahdollisuuksia, mitä tilanteessa on ja tuomaan ne oppilaan ja perheen tietoisuuteen. Jokainen ryhmän jäsen, alkaen oppilaasta ja huoltajista aina jokaiseen asiantuntijaan saakka, on tarpeellinen parhaan ratkaisun työstämiseksi. Tällöin toteutuu yhdessä pohtiminen sekä keskusteleminen, jolloin asetettavia tavoitteita etsitään yhdessä, kaikkia osapuolia kuunnellen ja asioita prosessoiden. (Virtanen 2001, 63; Ikonen, Rönty & Linnilä 2003, 280.)

Erityistä tukea tarvitsevien kanssa työskenteleville ammattilaisillekin voi olla suuri haaste se, että he osaavat ottaa esim. oppilaan / opiskelijan mielipiteen tai näkökulman huomioon; ei vain kuulemalla heitä, vaan antamalla todellisia mahdollisuuksia vaikuttaa. Eräässä tutkimuksessa tuli esille, että vaikka opiskelijat olivat olleet päättämässä omista asioistaan, he eivät aina tienneet mitä oli suunniteltu tai sovittu. (Sissala 1999, 1-2.)

Erityistä tukea tarvitsevan oppilaan asioista päättävät usein aikuiset oppilasta itseään kuulematta. Hänestä tulee helposti toisten tahdon toteuttaja ja sivusta katsoja omassa asiassaan. Hyvää tarkoittavassa mielessä hänen puolestaan ja häntä kuulematta tehdään päätöksiä, joissa oppilaan osaksi jää pelkästään toimiminen asetettujen tavoitteiden ja suunnitelmien mukaan. Silti hänen oletetaan ottavan täyden vastuun itsestään viimeistään opiskelun päätyttyä. (Rönty 2001, 113; Ikonen, Rönty & Linnilä 2003, 278.)

Sosiaaliset taidot ja kyky tehdä itsenäisiä omaa elämää koskevia myönteisiä valintoja ovat keskeisiä elämäntaitoja, joita täytyisi saada harjoitella. Aktiivinen osallistuminen ja aidosti kuulluksi tuleminen ovat parhaimpia kokemuksia elämänhallinnan kehittymistä ajatellen. Tärkeää olisikin, että oppilaat jo varttuessaan ja lopulta aikuisuudessaan lähtevät itse liikkeelle ja valtaistuisivat ja tulisivat mahdollisimman täysivaltaisiksi oman elämänsä subjekteiksi (Rönty 2001, 113; Ikonen, Rönty & Linnilä 2003, 278.)

HOJKS ja siirtymävaihe

Erityisopetus on kuntoutuksellista kasvatusta ja opetusta, siinä pitkän aikavälin tavoitteet jaetaan lyhyen aikavälin tavoitteiksi. Päivittäinen toiminta keskittyy luonnollisesti lähitavoitteiden harjoitteluun. Kuitenkin suunnittelutyössä lähitavoitteiden lisäksi täytyisi suunnata katse myös oppilaan seuraaviin elämän - ja kehitysvaiheisiin. Tällä tavoin HOJKS pitää yllä elämänkaarellisuuden teemaa aktiivisesti lapsen ja nuoren kasvatuksen, kuntoutuksen ja opetuksen suunnittelussa ja arvioinnissa. (Jahnukainen 2003a, 255; Michelsson ym. 2003, 115.)

Erityistä tukea tarvitsevan oppilaan siirtymävaiheen lähestyessä perusopetuksesta toisen asteen koulutukseen HOJKS:ssa olisi syytä korostaa näiden viimeisten perusopetusvuosien aikana opintojen ohjausta, työelämään tutustumista ja tutustumista toisen asteen vaihtoehtoihin siten, että oppilaalle ja perheelle muodostuisi selkeä ja realistinen kuva oppilaan toisen asteen koulutusväylistä (Peltonen & Säävälä 2001, 194).

Henkilökohtaisen opetuksen järjestämistä koskevan suunnitelman toteutumista tulee arvioida ja seurata säännöllisesti ja erityisesti siirtymävaiheissa. Silloin lähettävän oppilaitoksen tulee antaa riittävät tiedot oppilaan aiemmasta opiskelusta vastaanottavalle oppilaitokselle. Näin ollen oppilaan aiempia tietoja voidaan käyttää hyväksi hänen koulutuksensa ja tukipalveluidensa suunnittelussa ja järjestämisessä. (Virtanen 2001, 64; Opetushallitus 2004, 30.)

HOJKS:iin sisältyvien salassa pidettävien tietojen siirtämiseen tarvitaan aina joko oppilaan (yli 15v) tai hänen huoltajansa antama kirjallinen yksilöity suostumus. Luovuttaa ja siirtää voidaan vain sellaisia tietoja, jotka ovat tarpeellisia vastaanottavan koulun opetustehtävän hoidossa. (Opetushallitus 2004, 30; Tilus 2004, 22.)

3.2 Oppilaanohjaus / opinto-ohjaus

Perusopetuksen yläluokilla oppilaanohjausta järjestetään sekä luokka- ja ryhmäopetuksena, että henkilökohtaisena ohjauksena. Oppilaanohjauksessa paneudutaan henkilökohtaisen kasvuun, opiskelutaitoihin ja ammatillisen suuntautumisen löytymiseen. Peruskoulun päättövaiheen lähestyessä keskeisimmiksi aiheiksi ohjauksessa tulevat koulutusvaihtoehtojen pohdinta ja ammatillisten suunnitelmien selkeyttäminen, johon kuuluvat myös työelämään tutustumisjaksot. (Michelsson ym. 2003, 124-125; Opetushallitus 2004, 314.)

Siirtymävaiheen onnistuminen vaatii opinto-ohjaukselta oppilaan yksilöllisten tarpeiden huomioon ottamista, joka edellyttää riittävää henkilökohtaista ohjausta (Niemelä-Savolainen 2004, 6). Useimmiten erityistä tukea tarvitsevien oppilaiden kohdalla erityisluokanopettaja vastaa yläasteen opinto-ohjauksesta ja sitä myötä siir-

tymäsuunnittelusta. Erityisluokanopettajan mukana oleminen siirtymäsuunnittelussa on tärkeää, mutta ensisijaisesti opinto-ohjaajan pitäisi olla suunnittelussa keskeisenä toimijana ja asiantuntijana. (Lappalainen & Lievonen 2005, 126.)

Ammatinvalinta ei välttämättä ole helppoa, koska nuorilta puuttuu omakohtainen kokemus ja näkemys eri ammateista ja työtehtävistä. Monille kouluopinnoissaan heikosti motivoituneille oppilaille työelämään tutustumisen toiminnallisuus on tarjonnut mahdollisuuden tunnistaa omia vahvuuksiaan (Hotulainen & Lappalainen 2005, 112). Erityisopetuksen oppilaille ammatinvalinta on erityistäkin vaativampaa, sillä kehitys etenee hitaammin. Näiden nuorten kognitiivinen ja sosiaalinen kehitys sekä itsenäistyminen on monesti hitaampaa. Siksi he tarvitsevat aikaa kasvaa sekä koulutuksen ja kuntoutuksen tukea tavallista pidempään. (Michelsson ym. 2003, 123.)

Ammatillisessa koulutuksessa opinto-ohjauksen tavoitteena on, että opiskelija osaa toimia oppilaitosyhteisössään ja suunnitella opintojaan. Opiskelijan on tiedettävä tutkintoon sisältyvät opinnot ja valinnaisuus. Erityisesti koulutuksen alkuvaiheessa tärkeää on, että opiskelija sitoutua opintoihin ja voidaan ehkäistä keskeyttämisää. (Michelsson ym. 2003, 129.) Opiskelijat, joilla on vaikeuksia koulunkäynnissä, ovat usein työhön suuntautuneita. Toiminnallisista kouluaineista heidän on mahdollisuus saada helpommin onnistumisen kokemuksia. Siirtymävaiheen jälkeen toisen asteen opintoihin sitoutumista, motivoitumista ja opiskelumotivaation ylläpitämistä voidaan parantaa tällaisella ns. työkoulumallilla. Mallin tarkoituksena on teorian ja käytännön yhteyden korostaminen ja sitä kautta oppimisen mielekkyyden ja motivoitumisen löytyminen. (Lappalainen & Lievonen 2005, 113.)

3.3 Oppilashuolto

Oppilashuoltoon kuuluu oppilaiden fyysisestä, psyykkisestä ja sosiaalisesta hyvinvoinnista huolehtiminen. Oppilashuollon avulla edistetään oppilaiden tasapainoista kasvua ja kehitystä, edistetään välittämisen ja myönteisen vuorovaikutuksen kulttuuria kouluyhteisössä sekä varmistetaan kaikille tasavertainen oppimisen mahdollisuus. Lisäksi sen avulla pyritään ehkäisemään ja tunnistamaan oppimisen esteitä,

oppimisvaikeuksia ja muita ongelmia riittävän ajoissa sekä puuttumaan niihin. Keskeisin painopistealue oppilashuoltotyössä on tällä hetkellä psykososiaalinen työ. Oppilashuolto kuulu kaikille kouluyhteisössä työskenteleville, ja sitä toteutetaan yhteistyössä kotien kanssa. (Peltonen & Säävälä 2001, 183-185; Michelsson ym. 2003, 125; Opetushallitus 2004, 24.)

Oppilashuoltotyötä koordinoidaan ja kehitetään moniammatillisessa oppilashuoltoryhmässä. Ryhmä on koulun sisällä toimiva tiimi, johon tavallisesti kuuluu rehtori, erityisopettaja, psykologi/ kuraattori, terveydenhoitaja ja tapauskohtaisesti luokanopettaja. Yläasteella oppilashuoltoryhmään kuuluu myös opinto-ohjaaja. Oppimishuoltoryhmän työ tukee opettajan työtä, vanhempien kasvatustyötä sekä oppilaan oppimista ja kasvua. Se käsittelee mm. yksittäisen oppilaan asioita, tekee arvioita tuki- ja erityisopetuksen tarpeista jne. (Peltonen & Säävälä 2001, 185-186; Michelsson ym. 2003, 125.)

Laissa ammatillisesta koulutuksesta sanotaan, että opiskelijalle pitää antaa tietoa myös terveys- ja sosiaalitoimen eduista ja palveluista sekä ohjata hakeutumaan tarvittaessa näiden tuottamien palveluiden piiriin (Laki ammatillisesta koulutuksesta 1998, 37a§).

Koulun yhtenä päämääränä on tukea kasvatustyössään koteja. Kodin ja koulun yhteistyötä tulisi kehittää siten, että se tukisi toimillaan vanhempien roolia yhteistyökumppaneina. Sillä hyvän keskusteluyhteyden luominen kodin ja koulun välille tukee yhteistyötä myös mahdollisesti eteen tulevissa ongelmatilanteissa. (Peltonen & Säävälä 2001, 196.)

Rissanen tutkimuksessa Erityistä tukea tarvitsevan oppilaan transiio- eli siirtymävaihe perusopetuksesta jatko-opintoihin kävi ilmi, että kodin ja koulun välisessä arvioinnissa vuorovaikutuksesta oli arvioinneissa ja näkemyksissä eroja. Kouluissa opettajat arvioivat kodin ja koulun välisen tiedotuksen toimivan selvästi paremmin kuin mikä oli vanhempien vastauksista esille tullut arvio. (Rissanen 2001, 42.)

3.4 Muut tukitoimet

Erityistä tukea tarvitsevan oppilaan tukemiseksi tarvitaan myös opetuksen ja oppimisympäristön muokkaamista oppilaalle sopivaksi, puhutaan näiden asioiden yksilöllistämisestä. Opetuksen yksilöllistämällä tarkoitetaan opetusmenetelmien, oppimateriaalien ja /tai opetusvälineiden muokkaamista ja monipuolista käyttöä. Oppimisympäristön yksilöllistämällä taas tarkoitetaan oppimistilanteessa ympäristön muokkaamista oppilaalle mahdollisimman oppimissuotuisaksi esim. seinätilojen pelkistäminen tai rauhallisten työpisteiden rakentaminen. Useimmiten jo oppimäärän yksilöllistäminen, joka tapahtuu erityisopetukseen siirtyessä, sisältää nämä toimenpiteet. (Ikonen, Ojala & Virtanen 2003, 144.)

Erityisopetusta saavalla opiskelijalla on oikeus myös opiskelun edellyttämiin avustaja- ja tulkkipalveluihin, joista säädetään erikseen laissa vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista. Näitä palveluja voi hakea tämän lain nojalla kunnan sosiaalitoimen kustantamina. Opiskelijalla on oikeus myös erityisiin apuvälineisiin. (Michelsson ym. 2003, 178-182.) Koulutoimi hankkii koulunkäyntiin välittömästi tarvittavat apuvälineet, mutta myös Kela voi hankkia peruskoulun yläasteella tai jatko-opinnoissa tarvittavia apuvälineitä ammatillisena kuntoutuksena (Konola, Sormunen & Kallanranta 2001, 492).

Ammatilliset oppilaitokset järjestävät koulutuksestaan kiinnostuneille nuorille koulutuskokeilujaksoja. Jakso toimii tutustumisena ammatillisen opetuksen vaihtoehtoihin ja antaa sekä oppilaalle että vastaanottavalle oppilaitokselle käsityksen koulutuksen realistisista onnistumismahdollisuuksista. Koulutuskokeilu on jakso, joka voi kestää muutamasta päivästä pariin viikkoon. Jakson aikana oppilas tutustuu haluaansa koulutusalaan. Näin hänelle selviää kiinnostuksensa kestävyys ja alan soveltuvuus. Samalla opettajat arvioivat koulutuskokeilijan soveltuvuutta alalle. Koulutuskokeilusta annetaan oppilaalle palautetta, jonka perusteella hän voi tehdä lopullisen päätöksensä huomattavasti varmemmalta pohjalta kuin ilman näitä kokeiluja. (Michelsson ym. 2003, 144.) Koulutuskokeilu voidaan järjestetään mm. joko peruskoulun aikaisena tet -jaksona tai Kelan kustantamana ammatillisena kuntoutuksena.

Kaikkien opiskelijoiden tavallisin tapa rahoittaa opinnot on Kelan opintotuki. Sen tarkoituksena on turvata opiskelunaikaisen toimeentulon rahoitus siltä osin, kun opintojen rahoitus ei ole vanhempien velvollisuus tai opiskelijan toimeentuloa ei ole muutoin turvattu. Erityistä tukea tarvitsevalla nuorella on mahdollisuus hakea opintojensa ajaksi Kelan myöntämää kuntoutusrahaa.

Vajaakuntoisella 16-19 –vuotiaalla nuorella on oikeus nuoren kuntoutusraahan, jos hänen työkykynsä ja ansiomahdollisuutensa tai mahdollisuutensa valita ammatti ja työ ovat sairauden, vian tai vamman vuoksi olennaisesti heikentyneet, ja hän tarvitsee tämän vuoksi tehostettua työkyvyn arviointia ja kuntoutusta. Tavoitteena on ammatillisen kuntoutumisen varmistaminen ja työllistymisen edistäminen. Edellytyksenä on, että kotikunnassa on yhdessä nuoren, hänen huoltajansa ja tarvittaessa muiden asiantuntijoiden kanssa laadittu nuorelle henkilökohtainen opiskelu- ja kuntoutumissuunnitelma. Suunnitelmasta tulee ilmetä tiedot nuoren ammatillisen kuntoutumisen mahdollisuuksista ja tavoitteista sekä koulutussuunnitelma. (<http://www.kela.fi>.) Viime aikaisen tiedotuksen mukaan kriteerit saada nuoren kuntoutusrahaa ovat tiukentuneet. Tällöin erityistä tukea tarvitsevalla nuorella on mahdollisuus hakea vajaakuntoisille 16-64 –vuotiaalle tarkoitettua kuntoutusrahaa opintojensa tueksi, jota Kela myöntää ammatillisen kuntoutuksen perusteella.

Kela järjestää ja korvaa ammatillista kuntoutusta vajaakuntoiselle. Tarkoituksen mukaisella ammatillisella kuntoutuksella pyritään säilyttämään tai parantamaan työ- ja ansiokykyä. Tavoitteena on edistää hakijan selviytymistä työelämässä tai tukea työelämään pääsyä tai sinne paluuta. Kela järjestää ammatillisena kuntoutuksena mm. kuntoutustarvetta ja -mahdollisuuksia selvittäviä tutkimuksia, työ- ja koulutuskokeiluja sekä ammatillista koulutusta. Ammatillisen kuntoutuksen ajalta Kela maksaa kuntoutusrahaa. (<http://www.kela.fi>.)

4 SIIRTYMÄVAIHE PERUSOPETUKSESTA JATKO-OPINTOIHIN

Yksilön elämänkaarella on useita erilaisia siirtymävaiheita. Lasten ja nuorten elämässä siirtymävaiheita on useampia ja tiheämpään kuin aikuisiällä. Siirtymä on yksilön elämässä merkittävä muutosvaihe, jossa yksilö siirtyy palvelusta tai toiminnasta toiseen ja joka merkitsee suuria tai kohtalaisen suuria muutoksia yksilön elämässä. Levinsonin vaiheteorian mukaan siirtymä on kehityksen jakso, joka kytkee elämänvaiheita yhteen. Tämä merkitsee edellisen elämänrakenteen purkamista, uuden etsimistä ja muodostamista. (Pietiläinen, Ylikoski & Juusti 1999, 29; Rissanen 2001, 7-8.)

Hämeen ammattikorkeakoulun dosentti Markku Jahnukainen vaatii lisää panostusta kasvatuksen ja koulutuksen siirtymävaiheiden suunnitteluun Opettaja -lehden (Opettaja 33) artikkelissaan Syrjäytymisen ehkäisyssä satsattava siirtymävaiheisiin. Tutkimusten mukaan seuraavan asteen tutkinnon suorittaa peruskoulun normaalisti päättäneistä 80–90 prosenttia, esy-oppilaista 30 ja emu-oppilaista 40 prosenttia. Jos esimerkiksi emu- ja esy-oppilaita ei peruskoulun jälkeen tueta erityistoimin, nuoren päätyminen syrjäytymisputkeen on Jahnukaisen mukaan jopa erittäin todennäköistä. Siirtymävaiheen ennakointi / suunnittelu ja tukeminen niin, että opiskelija voisi mahdollisimman hyvin kiinnittyä ja sitoutua ammatillisiin opintoihin on hänen mielestään tärkeää. (Jahnukainen 2003b, 12-14.)

Siirtymävaihe peruskoulusta jatko-opintoihin on syrjäytymisen kannalta kriittistä aikaa. Perusopetuksen päättövaiheessa tulisikin kiinnittää huomiota siihen, että erityisopetuksessa olevat ja muut tukea tarvitsevat saavat silloin tarkoituksen mukaisen ohjauksen. (Erityisopetuksen strategiatyöryhmä 2002, 35-36.) Tämä on vaihe, jossa sekä fyysinen että sosiaalinen oppimisympäristö muuttuvat. Turvalliseksi koetut ihmissuhteet päättyvät ja uusien vuorovaikutussuhteiden rakentaminen alkaa, myös koulukulttuurissa tapahtuu enemmän tai vähemmän muutoksia, jotka saattavat aluksi tuntua kovin hämmentäviltä aiheuttaa jopa kriisiytymistä. (Jahnukainen 2003a, 256.)

Siirtymävaihe ei saisi aiheuttaa yksilön elämään pelkoa ja epävarmuutta, vaan tukitoimien tulisi auttaa ja tukea asiakkaan elämänhallintaa ja luoda mahdollisuuksia uudessa tilanteessa pärjäämiseen. Siirtymän ennakoiminen niin, että asiallinen informaatio kulkee eri toimijoiden ja vastaanottavan tahon kanssa varmistaa sen, ettei oppilas jää missään vaiheessa ilman tukea ja ohjausta. Oppilaalla ja hänen perheellään täytyy olla varmuus siitä, että tukea on saatavilla ongelmia kohdatessa. (Michelsson ym. 2003, 116.)

4.1 Erilaisia toimintamalleja siirtymävaiheen tiedonkulkuun

Valtakunnallisesti opetushallituksen käynnistämänä on toiminut vuosina 2002-2004 LATU -hanke, joka on ollut erityistä tukea tarvitsevien opetusta koskeva kehittämisshanke. Ammatillisessa Latu -hankkeessa on keskitytty perusopetuksen ja ammatillisen koulutuksen nivelvaiheeseen. Erään hankkeen tutkimuksen mukaan tietojen siirtyminen peruskoulusta toiselle asteelle on koettu ongelmalliseksi. Yhteistyön tarve varmasti tiedostetaan ja malleja toimivasta yhteistyöstä on olemassa. (Lappalainen & Lievonen 2005, 125.)

Yhdeksi kehitystyön kohteeksi on nostettu transitioiden eli siirtymien suunnittelu, jonka tulisi olla osa HOJKS -työskentelyä. Peruseriaatteena on, että oppilaille, joille tehdään HOJKS, tehdään sen osaksi myös siirtymä- eli transitiosuunnitelma. Suunnitelma olisi tavoitteellinen kokonaisuus, joka liitetään kirjallisena dokumenttina osaksi HOJKSia. Erityisesti yläasteella ja jatko-opinnoissa suunnitelma vaatii tiivistä seuranta ja yhteydenpitoa muihin oppilaitoksiin. Tällöin suunnitelman toteuttaminen vaatii oman yhdyshenkilön. Yhdyshenkilö voi olla kuka tahansa, joka tulee hyvin toimeen kyseisen nuoren kanssa ja, jonka nuori myös itse hyväksyy. Tällä pyritään vahvistamaan sekä koulun vastuuta että sidoksen toimivuutta myös siirron jo tapahduttua. Käytännössä yhdyshenkilönä toimii useimmiten opintojenohjaaja tai erityisopettaja. Kontakti henkilöksi sopii myös koulun ulkopuolinen henkilö, kuten esim. nuoriso-ohjaaja tai sosiaalityöntekijä. Vastaanottavana yhdyshenkilönä toimii useimmiten toisen asteen opintojenohjaaja. (Jahnukainen 2001, 360-362; Michelsson ym. 2003 117-118.)

Siirtymävaiheessa vastuu suunnitelman mukaisesta toiminnasta on sekä lähettävän tahon että vastaanottavan tahon osapuolella. Siirtymävaiheen lähestyessä vastaanottavan tahon osapuolen edustaja voisi osallistua oppilaan peruskoulun viimeisiin HOJKS -kokouksiin. Vastaavasti lähettävän osapuolen edustaja seuraisi oppilaiden siirtymää uuteen oppilaitokseen tarvittavan ajanjakson. Tärkeää on, että oppilas ei jäisi missään kohtaa siirtymää väliinputoajaksi. (Jahnukainen 2001, 362.)

Kajaanin kaupungin erityisopetusta ja oppilashuoltoa on kehitetty systemaattisesti 1990-luvun alkupuolelta alkaen. On pyritty siihen, että palvelut muodostaisivat integroidun jatkumon siten, että lapsen kehitystä seurattaisiin viisivuotisarviosta alkaen esi- ja perusopetuksen kautta seurattuna jatko-opintoihin saakka. Kehittelyn tuloksena mm. jatkokoulutuksen ja peruskoulun yhteistyö rakentuu päättöluokkalaisten perehdyttämiseen tulevaan koulutukseen ja siirtokokouksiin. Siirtokokouksiin osallistuvat lähettävän tahon ja vastaanottavan tahon koulujen keskeiset opettajat ja oppilashuollon henkilöt. (Rönty 2001, 115-117.)

Yhtenä tietojen siirtymistä tukevana mallina on myös pidetty kirjallisen siirtohojks-kaavakkeen käyttöä peruskoulun ja jatko-oppilaitoksen välillä. Tavoitteena on tällöin siirtää oppilaan peruskoulun HOJKS-tiedot tiivistettynä sekä nuoren että hänen vanhempiansa allekirjoituksineen varustettuna vastaanottavaan oppilaitokseen. Siirtohojks laadittaisiin tällöin jo peruskouluvaiheessa. Asiakirja muodostaisi pohjan uudessa koulussa laadittavalle HOJKS:lle. (Eteläaho, Hietalahti & Pesonen 2005, 135.) Tällä hetkellä siirtohojks-kaavakeita käytetään yleisesti koulujen välisessä yhteistyössä ja niitä on löydettävissä oppilaitoskohtaisesti erilaisina versioina. Liitteenä erään koulun siirtohojks-kaavake (Liite 1).

4.2 Laadukkaan siirtymän tunnusmerkit

Kehitysvammaliitto ry. toteutti vuosina 1996-1998 Paikalliset laatujärjestelmät -projektin, jonka tavoitteen oli tuottaa malli siitä, miten kehitysvammaisten asiakkaiden tarvitsemiin palveluihin voidaan rakentaa laatujärjestelmä ja kehittää välineitä kunta- ja kuntayhtymätason laadunarviointia varten. Palveluketjujen ja siirtymävaiheiden tarkastelussa nousi esille selkeitä tiedonpuutteita ja tiedonkulun katkoksia.

Projektin tuotoksena syntyi Liitokset kohdalleen -raportti. Siinä tarkastellaan erilaisia toimintamalleja, joilla asiakaslähtöisyyttä ja palveluiden kohdentumista voitaisiin edelleen kehittää. (Pietiläinen ym. 1999, 6-8.)

Laadukkaan siirtymän tunnusmerkeiksi nousivat:

- Oikea aikaisuus ja riittävästi aikaa, joka tarkoittaa riittävän ajoissa aloitettua siirtymän suunnittelua ja valmistelua, jotta asiakkaalla on mahdollisuus mm. tutustua etukäteen eri vaihtoehtoihin ja muodostaa käsityksensä niistä. Siirtymissä korostuu suunnittelu, joka mahdollistaa tarkoituksenmukaisen toteutumisen.
- Vastuuhenkilöiden nimeäminen
- ”Saattaen vaihdettava” -periaate, jossa pyritään mahdollisimman joustavaan ja hyvin valmisteltuun muutokseen nimenomaan asiakkaan näkökulmasta. Tällöin voidaan ajatella, että on olemassa ns. lähettävä taho ja vastaanottava taho.
- Seuranta ja raportointi työn tukena
- Tuki- ja palvelusuunnitelma
- Asiakkaan vaikutusmahdollisuudet
- Riittävästi tietoa siirtymävaiheeseen liittyvistä asioista
- Asiakkaan toiveet, tarpeet ja voimavarat siirtymän perustana
- Hyvä suunnittelu ja valmistelu
- Uusien yhteistyötahojen ottaminen mukaan työskentelyyn
(Pietiläinen ym. 1999, 31-33.)

Hyvissä käytännöissä ei riitä se, että kuvaukset tehdään ja saadaan paperilla näyttämään hienoilta. Käytännössä se vaatii jokaiselta mukana olijalta vastuuta sovitusta tehtävästä ja yhteistyötä asiakkaan sekä eri tahojen kanssa. Siirtymän toteutumisen tarkistaminen on vähintään yhtä tärkeää kuin siirtymän yksilöllinen suunnittelu. (Pietiläinen ym. 1999, 33.)

5 ERITYISTÄ TUKEA TARVITSEVA OPPILAS JA YKSILÖLLISYYS

Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteissa erityistä tukea tarvitseväksi oppilaaksi on määritelty oppilas, jonka kasvun, kehityksen ja oppimisen edellytykset ovat heikentyneet vamman, sairauden tai toimintavajavuuden vuoksi. Tuen piiriin kuuluvat myös oppilaat, jotka tarvitsevat psyykkistä tai sosiaalista tukea sekä oppilaat, joilla on opetuksen ja oppilashuollon asiantuntijoiden sekä huoltajan mukaan kehityksessään oppimiseen liittyviä riskitekijöitä. (Opetushallitus 2004, 28.)

Opetusta koskeva lainsäädännön ja ohjeistuksen yksi keskeisistä periaatteista on yksilöllisyyden huomioonottaminen. Tämän päivän koulu pitäisi parhaimmillaan olla oppilaiden tarpeisiin joustavasti ja dynaamisesti, mutta hallitusti reagoiva yhteisö, jossa oppilaalle voidaan asettaa yksilölliset tavoitteet. Tämä sisältää myös sen, että oppilaalle voidaan yksilöllisesti löytää oppilaalle sopivat opetusmenetelmät, opiskeluun sopiva oppimateriaali, hyvä oppimisympäristö/opetuspaikka ja sopiva opetusryhmäkoko. (Rönty 2001, 112; Ikonen ym. 2003, 144.)

Yksilöllisyys edellyttää opettajalta oppilaan tuntemusta ja havainnointikykyä, eli oppilaiden erilaisuuden tunnistamista ja huomioimista opetustilanteissa. Riittävän hyvä oppilaantuntemus, joka hahmottuu moniammatillisena yhteistyönä, antaa tietoa siitä mitä tukitoimia oppilas mahdollisesti tarvitsee. (Rönty 2001, 112; Ikonen ym. 2003 144.)

6 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

6.1 Tutkimuksen tarkoitus ja tutkimustehtävä

Tutkimukseni on laadullinen eli kvalitatiivinen tutkimus; tapaustutkimus, joka toteutui pitkittäistutkimuksena. Kiinnostuksen kohteena on ollut siirtymävaihe sen kuvaaminen ja ymmärtäminen syvällisemmin oppilaan ja perheen kokemuksena. Tällöin laadullinen tutkimus on perusteltua, koska kyseessä on todellisen tapahtuman kuvaaminen eli pyritään paljastamaan, millä tavalla siirtymävaihe todellisuudessa tapahtuu. Siirtymävaihe on prosessi, jota pitkittäistutkimuksella on voitu seurata ja pyrkiä syventämään tietoa siitä. Tapaustutkimuksen avulla pyritään vastaamaan kysymykseen, mitä tästä tapauksesta voidaan oppia muita varten. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2000, 152; Metsämuuronen 2001, 16-18.)

Tämän tutkimuksen tavoitteena on kuvata erityistä tukea tarvitsevan oppilaan siirtymistä perusopetuksesta ammatilliseen opetukseen. Tarkoituksena on tuottaa yhden oppilaan ja perheen kokemus siirtymävaiheesta ja sitä kautta tietoa mahdollisista kehittämistarpeista. Tehtävänä on raportoida miten käytännössä siirtymävaihe toteutuu yhden erityistä tukea tarvitsevan oppilaan kohdalla.

6.2 Tutkimuksen tapaus

Tämän tutkimuksen perheen yhteystiedot sain AUNE –hankkeen kautta. Vuoden 2006 alussa soitin perheen äidille ja sovimme tapaamisesta. Ensimmäisellä tapaamiskerralla he kertoivat taustatietoja perheestään ja sain tutustua tutkimukseni päähenkilöön, Jonnaan. Jonnan tuen tarpeeseen oli jo päiväkotikäisenä kiinnitetty huomiota. Diagnoosiksi hänelle varmistui ala-asteikäisenä AD/HD. Myöhemmällä iällä Jonnan käytös- ja uhmakuushäiriöt ovat jääneet pois ja diagnoosina on monimuotoinen oppimiskyvyn häiriö. Tutkimuksen alkuvaiheessa Jonna kävi peruskoulun yhdeksättä luokkaa ja jatko-opiskelupaikka oli kovasti mietinnän alla. Jonna oli

ollut luokkamuotoisessa erityisopetuksessa ensimmäisestä luokasta saakka, ja jatko-opinnoissaankin hän tulisi tarvitsemaan erityistä tukea.

AD/HD -oireyhtymän ydinoireita ovat tarkkavaisuushäiriö, ylivilkkaus ja impulsivisuus. Liitännäisoireita ovat neurologiset ja oppimiseen liittyvät ongelmat sekä psyykkiset ja psykososiaaliset ongelmat (oppimisvaikeudet, hahmotus häiriöt, kielen kehityksen häiriöt, motoriikan ongelmat, muistiongelmat, erityiset lukemisen ja kirjoittamisen vaikeudet, matemaattiset vaikeudet, kehitysviivästymä, uhmakkuus- ja käytöshäiriö, masennus, ahdistus, pakko-oireiset häiriöt, nykimishäiriö ja unihäiriöt). (Michelsson ym. 2003, 46-74.)

Oireita tulee olla ennen seitsemän vuoden ikää. Oireet voivat jatkua aikuisikään asti ja vaikeuttaa jatko-opintoja ja haitata työelämässä selviytymistä. Kyse on siis kroonisesta tilasta, jossa oireet ovat olleet jo lapsuudessa ja ne jatkuvat läpi kouluvuosien aikuisikään saakka. Iän mukaan oireet voivat lieventyä tai muuttaa luonnettaan. Oireet voivat vaihdella vuosien mittaan ja on mahdollista, että erilaiset rinnakkain esiintyvät liitännäisoireet ovat aikuisiässä kaikkein ongelmallisimpia. (Michelsson ym. 2003, 12.)

AD/HD -oireyhtymään liittyy lähes aina jonkinlaisia oppimisenongelmia. Oppimista hankaloittavat keskittymiskyvyn heikkous, muistiongelmat, hahmotushäiriöt, erityiset oppimisvaikeudet tai käyttäytymisen häiriöt. AD/HD ja oppimisvaikeudet ovat siis tavallinen yhdistelmä. On kuitenkin mahdollista erottaa ne toisistaan. AD/HD on tällä hetkellä määritelty pelkästään käyttäytymisen perusteella, joskin oletetaan että oireyhtymään kuuluu kognitiivisia ja neuropsykologisia häiriöitä. Oppimisvaikeuksien diagnoosi perustuu taas psykologisiin tutkimuksiin, eivätkä käyttäytymisen ongelmat kuulu määritelmään. (Michelsson ym. 2003, 60-61.)

6.3 Aineiston keruu

Aineiston keruumenetelmänä olen käyttänyt haastattelua. Haastattelu on käytetyimpiä tiedonkeruumuotoja. Se on hyvin joustava menetelmä, ja siksi se sopii moniin erilaisiin tutkimustarkoituksiin. Haastattelussa on mahdollista säädellä aineiston ke-

ruuta joustavasti tilanteen edellyttämällä tavalla ja vastaajia myötäillen. Haastattelussa ollaan suorassa kielellisessä vuorovaikutuksessa tutkittavan kanssa, josta on sekä etuja että haittoja. (Hirsjärvi & Hurme 2000, 34-35; Hirsjärvi ym. 2000, 191-192.)

Haastattelun etuna on, että tutkimustilanteessa haastateltavalla on mahdollisuus tuoda esille itseään koskevia asioita mahdollisimman vapaasti. Haastattelun aikana tutkija voi selventää ja syventää vastauksia. Haastattelun haittoina voidaan pitää sen aikaavievyyttä; haastattelusta sopiminen, itse haastattelu ja sen litteroiminen vievät paljon aikaa. Itse haastattelutilanteen haltuun ottaminen saattaa myös olla tutkijalle haasteellinen tehtävä. Haastattelijalta vaaditaan taitoa ja kokemusta, jotta aineiston keruuta voitaisiin säädellä joustavasti. Haastattelijan on pystyttävä olemaan aktiivinen kuuntelija, joka paneutuu puhekumppaninsa tarkoituksiin ja tekee seuraavat kysymyksensä pikemminkin haastateltavan antamien johtolankojen perusteella kuin oman suunnitelmansa puitteissa. (Hirsjärvi & Hurme 2000, 34-35; Hirsjärvi ym. 2000, 192-193; Syrjälä, Ahonen, Syrjäläinen & Saari 1995, 136.)

Haastattelun oppilasta ja perhettä sekä lähettävän tahon ja vastaanottavan tahon opettajaa. Tiedonkeruu painottui oppilaaseen ja perheeseen, joita haastattelin useamman kerran. Oppilaan ja perheen haastattelut olivat avoimia haastatteluja, ja ne tapahtuivat perheen kotona. Jonnan haastattelut kestivät noin 45 minuuttia. Kahdella viimeisellä haastattelukerralla kotona oli vain Jonna yksin. Koko perheen haastattelutilanteessa olivat mukana Jonna sekä hänen äitinsä ja isänsä. Haastattelut kestivät noin puolitoistatuntia. Kahdella haastattelukerralla perheen kotiin tuli läheisiä sukulaisia. Tämä katkaisi vähäksi aikaa haastattelun etenemisen, mutta ei häirinnyt haastattelutilannetta sen jatkuessa.

Opettajia haastattelin vain kerran, koska heidän haastattelujensa aineistolla täydensin tietoja. Opettajien haastattelut olivat teemahaastatteluja. Teemahaastattelurungon (Liite 2.) lähetin heille etukäteen, jotta he saivat valmistautua haastatteluun. Haastattelutilanteen alussa esitin opettajille perheen kirjallisen suostumuksen tutkimukseeni, josta näkyi myös lupa haastatella opettajia tutkimuksen teko aikana. Opettajien haastattelut tapahtuivat koulun /oppilaitoksen tiloissa ja kestivät tunnin ajan. Avoimessa haastattelussa korostuu tutkittavan ilmiön mahdollisimman perusteellinen

avaaminen ja teemahaastattelussa pyritään löytämään merkityksellisiä vastauksia tutkimuksen tarkoituksen ja tutkimustehtävän mukaisesti (Tuomi & Sarajärvi 2002, 77-78). Tapaustutkimuksen luonteeseen kuuluu se, että tutkittavasta tapauksesta pyritään kokoamaan monipuolisesti tietoa (Metsämuuronen 2001, 17).

Ajallisesti haastattelut sijoittuvat peruskoulun viimeisen lukukauden kevääseen ja ammatillisen koulutuksen ensimmäisen lukukauden syksyyn. Kevään 2006 haastattelut ajoittuivat kaikki toukokuuhun. Ensin haastattelin oppilasta, sitten hänen luokanvalvojaansa ja viimeiseksi koko perhettä. Syksyn 2006 haastattelut ajoittuivat syys-marraskuulle. Syyskuussa haastattelin ensin opiskelijaa ja tämän jälkeen koko perhettä. Lokakuussa haastatteluvuorossa oli opiskelijan ammatillisen koulutuksen luokanvalvoja. Marraskuussa haastattelin vielä opiskelijaa ja viimeiseksi koko perhettä. Kaikki haastattelut nauhoitettiin ja litteroitiin.

6.4 Aineiston analyysi

Tämän tutkimuksen aineiston analyysi on alkanut jo tiedonkeruuvaiheen aikana. Tekemäni haastattelun olen pyrkinyt purkamaan kirjalliseen muotoon kirjoittamalla sen sanasta sanaan eli litteroimaan (Liite 3) aina ennen seuraavaa haastattelua, jotta olen voinut tarkentaa sekä syventää tietojani ja saada uusia näkökulmia seuraavaan haastattelun runkoa varten. Tutkimuksen aineisto on analysoitu induktiivisesti eli aineistolähtöisesti. Aineistolähtöisessä analyysissä pyritään luomaan tutkimusaineistosta teoreettinen kokonaisuus (Tuomi & Sarajärvi 2002, 97). Koko aineiston keräämisen ja purkamisen jälkeen olen tutustunut aineistoon huolellisesti lukemalla sen läpi useampaan kertaan. Lukukertojen jälkeen olen tiivistänyt tekstiä ja kerännyt yhteen lausumia. Olen pyrkinyt löytämään tutkimusaineistosta kokonaisuuden, josta saadaan arvokasta tietoa peruskoulusta jatko-opintoihin siirtyviä nuoria ja heidän perheitään ajatellen.

6.5 Tutkimuksen luotettavuus ja vapaaehtoisuus

Tutkimuksessani olen pyrkinyt luottamuksellisuuteen ja tutkimustulosten rehellisyyteen. Haastattelun luotettavuutta saattaa heikentää haastateltavan taipumus antaa sosiaalisesti suotavia vastauksia. Haastatteluaineisto on tilannesidonnaista ja siihen liittyen tutkittavat saattavat puhua haastattelutilanteessa toisin kuin jossain toisessa tilanteessa. (Hirsjärvi ym. 2000, 193-194.)

Tutkimukseen osallistuminen on ollut vapaaehtoista. Tutkimuksen alussa pyysin perheeltä kirjallisen suostumuksen tutkimukseen (Liite 4), jonka he allekirjoittivat. Tutkimuksen toteuttamisen tärkeänä tavoitteena on, ettei tutkimus millään tavalla vahingoita haastateltavia, opiskelijaa tai hänen perhettään. Tunnistettavuuden estämiseen tutkija on kiinnittänyt myös erityistä huomiota. Ennen johtopäätösten tekoa haastateltava perhe on saanut aineiston luettavaksi ja tarkistettavaksi asioiden oikeellisuuden.

7 TUTKIMUSTULOKSET

7.1 Siirtymävaiheen alussa

Oppilaan ja perheen haastattelut on tehty viimeisen perusopetuslukukauden keväällä toukokuussa. Perheen haastattelussa oli mukana vanhempien lisäksi oppilas itse. Lähettävältä opettajan / luokanvalvojan haastattelu on myös tehty toukokuussa. Esittelen haastattelujen tulokset aikajärjestyksessä.

7.1.1 Oppilaan haastattelu

Tulevan siirtymävaiheen valmistelut

Jonnan mielestä he olivat jutelleet koulussa aika vähän jatkokoulutusmahdollisuuksista. Oppilaanohjausta heillä oli ollut yksi tunti viikossa. Tunneilla oli kerrottu eri ammasteista ja tehty erilaisia tehtäviä. Yhdessä oppilaitoksessa he olivat käyneet luokan kanssa tutustumassa ja muista oppilaitoksista heillä oli ollut mahdollisuus ottaa koulusta esitteitä kotiin luettavaksi.

Oppilaanohjaus tuntien aikana oli keskusteltu jatkokoulutus asioista ja oppilaille oli ollut mahdollisuus esittää kysymyksiä opettajalle mieltä askarruttaneista asioista. Jonna koki, että olisi ollut helpompi kysellä opettajalta, jos olisi ollut mahdollisuus kahdenkeskiseen keskusteluun. Tunneilla hän ei ollut paljon kysellyt.

Tet -jaksoilla Jonna oli ollut päiväkodilla ja vanhustentalolla ennen yhteishakua. Näiden kokemusten pohjalta oli noussut ajatus siitä, että hän haluaisi jatkaa opintojaan hoiva-alalla; päiväkotijakso oli ollut erityisen mieluinen.

Viimeisellä tet -jaksollaan Jonna oli ollut ammatillisessa oppilaitoksessa, jonka hän oli laittanut ensimmäiseksi hakutoiveeksi yhteishakukorttiin. Jonna oli ollut viikon ajan koulukaverinsa kanssa yhdessä tutustumassa kotitalouslinjaan ja -luokan toimintaan. Viikon aikana oppitunneilla oli ollut siivousta ja kotitaloutta. Tämän tet -jakson kokemus oli hyvä:

”Mull tuli, ett mä tykkäsin ja mä haluaisin sinne kouluun ja toivoisin pääseväni sinne.”

Jatko-opiskelupaikan hakeminen, kevään yhteisvalinta

Oppilaat saivat kukin kotiinsa omaksi yhteishakuoppaan koulusta. Jonna oli tutkinut vanhempiensa kanssa yhdessä hakuopasta, josta haettavat linjat olivat hänen mielestään löytyneet helposti. Koulussa yhteishakuopasta ei ollut yhteisesti tutkittu.

Tärkeä asia Jonnan kohdalla oli se, että hän halusi jatko-opiskelupaikkansa olevan lähellä kotia.

”Tähän lähelle määhän ainakin haluan. Määhän halusin ensin sinne hoiva-alalle, mutta me katottiin niitä oli aika pitkällä. Sitte oli tuo toinen ruuanlaitto.”

Tunnelmat peruskoulun päättyessä

Viimeisen tet -jakson aikana Jonnalle oli selvinnyt konkreettisesti mihin hän oli hakenut opiskelemaan, sitä asiaa hänen ei tarvitsisi paljon pohtia tulevan kesän aikana. Tulevaa syksyä voi myös hyvillä mielin odottaa.

”Kyllä määhän olisin sitä enemmän muuten ajatellu, jos määhän en olis käyny. Mut kyllä vähän jännittää.”

7.1.2 Lähettävän tahon opettajan haastattelu

Tulevan siirtymävaiheen valmistelut

Oppilaita valmistellaan tulevaan siirtymävaiheeseen oppilaanohjauksen, henkilökohtaisen ohjauksen, tet -jaksojen ja vanhempien kanssa tapaamisten avulla. Opettaja kuitenkin näki, että siirtymä heidän erityistä tukea tarvitsevien oppilaiden kohdalla ei tarvitse erityisiä toimenpiteitä verrattuna normaalisti peruskoulua käyviin oppilaisiin.

”Meillähän oppilaat yleensä lähtevät yläasteelta ihan tavalliseen ammattikouluun ja näin ollen siirtymä menee ihan sellaista normaalia käytäntöä, miten yhteiskoulun puolella muutenkin. Entistä vähemmän meiltäkin menee erityislinjoille oppilaita, että suuntaus on se, että pyritään mahdollisuuksien mukaan suurin osa saamaan ihan yleisopetukseen”

Koululla on oma oppilaanohjaussuunnitelma, joka on tehty koko koulua koskevaksi. Se sisältää ohjauksen suunnitelman kolmannelta luokasta yhdeksänteen luokkaan asti. Kahdeksannella luokalla tutustutaan erilaisiin ammatteihin, koulutuslinjoihin ja koulutusmahdollisuuksiin oppitunti työskentelyn aikana.

Yhdeksännellä luokalla ohjaus painottuu enemmän yksilöohjaukseen.

” Siinä sitte katotaan ittekullekin sellaisia sopivia mahdollisuuksia ja sitte jonkin verran keskustellaan tällaisista opintoihin liittyvistä käytännön asioista esim. taloudellinen puoli katotaan onko mahdollisuuksia koulutustukeen tai jotain.”

Erillisiä yksilökeskusteluja ei ole oppilaitten kanssa erikseen vaan keskustelu tapahtuu oppituntien aikana.

Tet -jaksoja oppilailla on kahdeksannen ja yhdeksannen vuosiluokan aikana yhteensä neljä viikon mittaista jaksoa. Tällä hetkellä luokan opettajalla ei ole mahdollisuutta käydä tet -jaksojen aikana oppilaiden tutustumispaikoissa vaan oppilailla on oma vihko jaksoja varten, jonne oppilaat keräävät aineistoa tutustumisjaksoistaan. Vihko kulkee oppilaan mukana, ja sitä täytetään päivittäin. Se annetaan myös työnantajalle nähtäväksi. Työelämään tutustumisjaksojen paikat pyritään hakemaan aina viimeisenä keväänä sinne tulevaan oppilaitokseen, jonne oppilas on yhteisvalinnassa hakenut. Jakso toimii siten oppilailla tutustumisena tulevaan mahdolliseen jatko-opiskelupaikkaan.

Yhteispalaverit vanhempien kanssa kuuluvat erityistä tukea tarvitsevien oppilaiden vuosittaiseen koulunkäyntiin.

”HOJKS keskusteluissa yhdessä järkeillään näitä asioita ja käytännössä viimeisen vuoden tapaamiset painottuvat oppilaan opintojen suunnitteluun. Myös ennen sitä varsinaista yhteishakua järjestetään aina poislähteville sellainen yhteispalaveri tammikuun aikana. Siinä mukana ovat vanhemmat, oppilas, koulun lääkäri ja kouluterveydenhoitaja. Palaverissa mietitään sitä, ovatko ne oppilaan toiveet realistisia ja onko ne varmasti harkittu loppuun asti.”

Vanhempien tukeminen siirtymävaiheessa

Opettaja uskomuksen mukaan vanhemmat ovat aika hyvin tietoisia erilaisista jatko-opiskelumahdollisuuksista, sillä niitä esitellään yleensä poikkeuksetta aina yläasteen vanhempainilloissa. Oppilaan koulutusmahdollisuuksista ja jatko-suunnitelmista keskustellaan myös yläasteen HOJKS -tapaamisissa.

”Uskon, että vanhemmat ovat aika hyvin tietoisia näistä vaihtoehtoista tämän koululta tulleen informaation avulla ja tietysti tämän yhdeksäsluokkalaisille jaetun koulutusoppaan avulla tulee tietoa.”

Kun kotona vanhempien kanssa täytetty yhteishakukortti palautuu koululle, opettajan käytäntönä on, että hän katsoo kortit vielä läpi ennen kuin lähettää niitä eteenpäin.

” Vanhemmilla on aina suuri huoli, että pärjääkö se nuori tulevissa opinnoissa, eikä siihen voi etukäteen oikein mitään sanoa. Jotkut raamithan me voidaan täällä asettaa, mikä on realistista kunkin oppilaan kohdalla. Käytännössähän se on niin, että vanhemmat ovat tässä kohtaa realisteja ja sillä tavalla yhteistyössä nämä paikat ovat löytyneet, että ei ole ollut sellaisia jatkotoiveita, mitkä eivät olisi mahdollisia oppilaan kohdalla. Vanhemmilla ei käytännössä ole tietoa kuinka vaikeita oppiaineet haetussa koulutuksessa ovat.”

Vanhempien ja opettajan välinen vuorovaikutus

Kysyttäessä sitä, kuinka paljon perhe kuuntelee opettajan mielipidettä siirtymävaiheen suunnittelussa, opettaja tiedostaa sanojensa painoarvon.

” Pelkään, että liian paljon. Olen aina yrittänyt muistuttaa, että nämä valinnat ovat oppilaan ja huoltajien yhteisiä, että mielellään opettaja pysyisi taka-alalla tietoa antaen mahdollisuuksista. Opettajan auktoriteetti on tässä mielessä vähän pelottava, siinä voi helposti käydä niin, että ajatellaan, että opettajalla on vastuu jos kaikki ei uudessa koulussa menekään hyvin.”

Yhteistyö vastaanottavan oppilaitoksen kanssa

Opettajan mielestä yhteistyö ja tiedonkulku vastaanottavan oppilaitoksen kanssa tapahtuu käytännössä siten, että vastaanottavasta oppilaitoksesta otetaan yhteyttä, jos on tarvetta. HOJKS -tiedot eivät siirry automaattisesti, vaan niihin pyydetään sitten kirjallinen lupa. Keväällä ei kuitenkaan kenelläkään ole varmaa tietoa oppilaan pääsystä hakemaansa koulutuspaikkaa, joten opettajan mielestä olisi turha tehdä oppilaan tietojen siirtoa jo keväällä.

Yhteys oppilaaseen siirtymän jälkeen

Opettaja ei ota yhteyttä entisiin oppilaisiin heidän lähdettyään peruskoulusta, vaan usein vanhat oppilaat tulevat oma-aloitteisesti koululle kertomaan kuulumisiaan.

” Varsinkin, kun tulee käymään niitä, jotka ovat vuosi tai pari sitten lähteneet täältä ja kun he tulevat kertomaan kuulumisia ja heillä on vielä tuttuja koulukavereita täällä, niin he voivat tulla tunnillekin kertomaan mitä heille kuuluu ja muut koulussa voivat kysellä. Itse pyrin aika tarkkaankin kyselemään minkälaisia opintoja heillä on ja miten ne ovat sujuneet.”

Asioita, jotka ovat myös tärkeitä siirtymän kannalta

Lähettävän koulun opettaja nosti yhdeksi tärkeäksi asiaksi ystävät opiskelijan kiinnostumisen kannalta uuteen oppilaitokseen.

” Meilläkin oppilaat tuntevat ehkä sellaista turvattomuutta, joka on kauhean yleistä. Sillä meillä onkin yleistä, että oppilaista aina kaksi lähtisi samaan koulun. Esim. tänä vuonna on kuusi lähdössä ja kolmeen eri oppilaitokseen ollaan pyrkimässä. Eli sellaista kavertuutta haetaan tällä.”

7.1.3 Perheen haastattelu

Vanhempien tukeminen siirtymävaiheessa ja vuorovaikutus koulun kanssa

Vanhempainilloista, joita nyt viimeisen lukuvuoden aikana oli ollut yksi, vanhemmat eivät kokeneet olleen apua jatko-koulutus mahdollisuuksien selvittelyä varten. Heidän mielestään siellä ei ollut puhuttu näistä asioista, koska siellä oli ollut kaikkien yläasteikäisten vanhempia yhtä aikaa.

Viimeisimmissä HOJKS -palavereissa oli opettajan kanssa juteltu Jonnan tulevaisuuden kuvioista. Keskusteluissa oli pohdittu sitä, mitkä olisivat Jonnan realistiset mahdollisuudet jatko-opintoja ajatellen. Äidin mielestä opettaja ei ollut keskustelujen aikana ollut jyrkästi mitään vaihtoehtoa vastaan eikä ollut oikein suositellutkaan

mitään; puntaroitu oli vain eri koulutusmahdollisuuksia. Viimeisen palaverin aikana äiti oli tuonut esille sen, että Jonna haluisi lähteä opiskelemaan hoito-alaa.

Opettajan kanssa he olivat yhdessä selvittäneet yhteisvalintaoppaasta, missä tällaista koulutusta järjestettäisiin. Sopivaa vaihtoehtoa ei ollut löytynyt. Äiti oli kysellyt myös mitä muita vaihtoehtoja tässä lähellä olisi, ja oppaasta opettaja oli niitä luetellut. Tapaamisessa opettaja oli kertonut millaisia vaihtoehtoja lähikunnissa olisi Jonnaa ajatellen. Opettaja oli keskustelun lomassa kertonut vanhojen oppilaittensa kokemuksia näistä eri oppilaitoksista. Opettaja oli myös kertonut viimeisen tet -jakson ammatilliseen oppilaitokseen tutustumismahdollisuudesta, jonka aikana Jonna voisi mennä tutustumaan mahdollisena jatko-opiskelupaikkana kiinnostavaan oppilaitokseen.

Opettajan kertomat kokemukset oppilaitoksesta, jonne Jonna myöhemmin hakikin yhteisvalinnassa, olivat olleet hyviä ja rohkaisseet miettimään tätä vaihtoehtoa. Äiti koki, että itsekkin oli täytynyt olla aktiivinen ja ottaa selvää eri vaihtoehdoista, mutta oli kokenut saavansa apua myös opettajalta HOJKS -tapaamisen aikana.

Nyt viimeisen peruskoulun lukuvuoden tammikuussa oli koulussa järjestetty yhteispalaveri, jossa tarkoituksena oli ollut olla mukana koulun puolelta opettaja, koulun lääkäri ja terveydenhoitaja sekä psykologi, mutta lääkäri ja psykologi olivat olleet estyneitä tulemaan palaveriin. Palaverissa oli äidin mukaan oikeastaan vain käyty läpi yhteenvedo Jonnalle tehdyistä psykologin testauksista. Yhteenvedossa oli ollut maininta, siitä että Jonna tarvitsisi tukea selviytyäkseen jatko-opinnoissaan. Palaverissa oli myös tuotu esiin, että Jonnalla olisi mahdollisuus hakea KELA:n myöntämää nuoren kuntoutusrahaa.

”Eihän semmosta oltais edes tiedetty, että tietoa sai kyllä mitä mahdollisuuksia on saada jotain avustuksia”, äiti kertoi.

Tämän haastattelun alkupuolella vanhemmilla kokemus siitä, miten tietoa ja tukea siirtymävaiheen kannalta oli saatu, oli että tietoa ei ollut saanut ellei itse ole ollut aktiivinen. Haastattelun aikana mielipide kuitenkin pehmentyi niin, että he kokivat saaneensa tukea ja tietoa peruskoulun päättövaiheen lähentyessä.

Loppujen lopuksi, kun kysyin kuinka hyvin heitä oli mielestään ohjattu ja neuvottu, niin äiti vastasi, että ihan riittävästi. Äiti myös uskoi, että jos ongelmia jonkin asian suhteen olisi ollut, hän olisi uskonut saavansa apua koululta luokan opettajalta.

Kelasta saatu tuki siirtymävaiheen aikana

Äiti oli saanut KELA:sta apua nuorenkuntoutusraha kaavakkeen täyttöön, hänellä oli ollut henkilökohtainen aika varattuna asiaa varten. Siinä samassa virkailija oli tarkastanut, että hänellä olisi mukana kaikki kaavakkeeseen tarvittavat liitteet. Perheeseen oli ennen haastattelua tullut tieto siitä, että Jonnalla kyseistä tukea ei oltu myönnetty syksyn opintoja varten. Kelasta oli soitettu äidille:

” Kriteerit ei täyttyny, mut se virkailija antoi numeron ja sanoi, että hänelle varaa ajan, kun ja jos tulee se myönteinen päätös, että pääsee tuonne oppilaitokseen, ku siihen täytyy täyttää, joku kuntoutussuunnitelma tai joku sellainen.”

Isän mielestä eri palveluiden ja tukimuotojen hakeminen on aikalainen viidakko, sillä ihmiset eivät tiedä mitä kenellekin kuuluu, minkä takia moni varmaan jää ilman näitä palveluja ja tukimuotoja. Hänen mielestään yhteiskunnassa on tehty liian vaikeaksi näiden eri palveluiden hakeminen. Äidin mielestä Kelasta oli saanut hyvää palvelua, kunhan vain oli tavoittanut sieltä jonkun.

Jatko-opiskelupaikan hakeminen

Yhteisvalintaopasta oli perheen mielestään ollut helppo käyttää. Opas oli ollut selkeä käyttää, koska erityisopetusta tarjoavat oppilaitokset ja linjat olivat löytyneet selkeästi yhdestä kohtaa.

”Siellä oli sitte ne sivut erikseen, missä oli ne erityislinjat. Sieltä niinku löysi ja sitte vaan katto paikkakunnan”, äiti kertoi.

Yhteisvalintaoppaasta vanhemmat kokivat saaneensa lisätietoa eri koulutusmahdollisuuksista.

Linjoja oli kaiken kaikkiaan ollut aika vähän, joista oli täytynyt löytyä ne mieluiset, jotka hakutoiveiksi yhteishakukorttiin laittaisi. Tärkeä kriteeri jatkokoulutuspaikan haussa oli ollut myös se, että opiskelupaikka löytyisi lähialueelta.

”Oikeastaan on kuitenkin yksinkertaisempaa, kun nuorelle, joka tarvii erityislinjan on vaihtoehtoja hieman vähemmän. Kun taas ajattelee niitä normaalilinjaa nuoria, kun heillä on niin paljon niitä vaihtoehtoja. Ja kun sen ikäisenä ei välttämättä yhtään tiedä mikskä sitä haluaa. Ajattelisin, että olis vielä vaikeampaa päättää, kun voi hakea ihan mihin vaan. Nyt kuitenkin vähän rajaa sekin, kun Jonna halus lähialueelle. Katottiin vain ne linjat, mitkä olis täällä mahdollisuus käydä erityislinjana. Ei ollut kuin kourallinen”, äiti sanoi.

”Tässä rajattiin ne mahdolliset minimiin, että se on niinku Jonnan kohdalla sillai”, isä täydentää.

Tunnelmat peruskoulun päättyessä

Jonnan keväinen tet -jakso, ensimmäiseksi hakutoiveeksi laittamassaan oppilaitoksessa, oli vahvistanut käsitystä siitä, että hakutoive olisi hyvä. Se oli helpottanut vanhempien mieltä. Vanhempien mielestä tämä jakso oli ollut tärkeä tutustuminen mahdollisessa tulevassa jatkokoulutuspaikassa.

”Jonna tykkäs tuosta linjasta. Sitte se oliskin ollu aika päähkäileminen, jos hän olis heti sellainen, että siihen kouluun mä en ainakaan mene ”, äiti sanoi.

Haastattelussa kävi ilmi, että Jonnan luokkakaveri, joka oli ollut yhdessä Jonnan kanssa tet -jaksolla samaisessa paikassa, oli myös hakenut oppilaitokseen. Jonnan mielestä se oli mukava asia. Isä kertoikin, että kaverit ovat tällä hetkellä tärkeä asia Jonnalle.

7.2 Siirtymävaiheessa

Syksyn aikana haastattelin opiskelijaa sekä perhettä kaksi kertaa ja vastaanottavan oppilaitoksen opettajaa/ luokanvalvojaa kerran. Opiskelijan ja perheen ensimmäiset haastattelut tapahtuivat syyskuussa ja toiset marraskuun aikana. Tästä lähtien, kun

oppilas on siirtynyt ammatilliseen koulutukseen, häntä kutsutaan opiskelijaksi. Perheen haastatteluissa vanhempien lisäksi opiskelija oli koko ajan mukana. Opettajan haastattelu tapahtui lokakuun aikana.

7.2.1 Opiskelijan haastattelu

Kiinnittyminen uuteen oppilaitokseen

Jonna on päässyt opiskelemaan linjalle, joka oli ollut hänen ensimmäisenä hakutoiveena kevään yhteishaussa; kotitalous- ja kuluttajapalvelulinjalle. Tieto kouluun pääsystä oli tullut kotiin postitse kesäkuun puolessa välissä. Myös hänen entinen koulukaverinsa oli päässyt samalle linjalle.

Viiden viikon kokemuksella Jonnan mielestä opiskelut olivat alkaneet hyvin; linjautolla tai pyörällä kulkeminen kouluun kaverin kanssa sujui ongelmitta. Koulun tilat olivat tulleet hyvin tutuiksi. Välitunnit olivat mukavia hetkiä, joita he viettävät yhdessä luokkakavereiden kanssa. Omassa ryhmässä oli yksi entuudestaan tuttu kaveri, mutta muut olivat uusia tuttavuuksia. Jonnan mielestä hänen luokallaan on mukavia oppilaita, joista muutamien kanssa hän oli viettänyt myös vapaa-aikaansa.

Koulun lukuvuosi on jaettu jaksoihin, opiskelijoille oli jaettu ensimmäisten viikkojen aikana A4 -kokoinen paperi, josta selviää koko kolmen vuoden opinnot; jaksot ja se, mitä opintoja kuhunkin jaksoon kuuluu. Jonnan mielestä sitä ei ollut käyty läpi koulussa, eikä hän ole myöskään tutkinut sitä kotona yhdessä vanhempiensa kanssa. Ensimmäisiin jaksoihin kuului pelkästään kotitaloutta ja puhtaanapitoa. Lukujärjestyksen luokan opiskelijat saivat aina yhdeksi viikoksi kerrallaan.

Koulun käynti tuntui erilaiselta kuin peruskoulussa, kun tunneilla sai tehdä itse enemmän käytännön töitä. Se oli ollut Jonnan mielestä mukavaa. Uudet oppiaineet olivat olleet aluksi hieman vaikeita.

”No, on ne sillee aluks aina mut, kyl se sit ku vain kysyy. Ei toi siivous oo niin, niinku sillainiin vaikeeta, kyll mää sitä niinku. Toi kotitalous ehkä enemmänkin välillä sillee on vaikeaa.”

Jonnan mielestä hän sai tuntien aikana neuvoja ja apua tarvitsiessaan. Yleensä hän kysyi neuvoja avustajalta. Haastattelun loppupuolella puhuttiin eri aineista, joita heillä tulee olemaan opiskelujen aikana, ne mietityttivät hieman Jonnaa.

”Emmä sitte tiiä noista teoria jutuista, ku ne alkaa. Ne voi kyll vähä vaikeilta tuntuu.”

Jonnan mielestä tälle linjalle hakeutuminen oli ollut hyvä valinta, eikä enää tarvinnut jännittää yhtään kouluun menoa.

”Kesäll viel ajattelin, että emmä ois halunnu sieltä vanhasta koulusta mennä mihinkään, mut nyt on ihan mukavaa.”

7.2.2 Perheen haastattelu

Kesän aikaiset tiedot ja neuvot syksyä varten

Kirjeessä, joka oli tullut kotiin kesällä, oli ollut ilmoitus oppilaitokseen pääsystä sekä tietoa syksyllä oma kustanteisesti hankittavista oppikirjoista ja opiskeluissa tarvittavasta vaatetuksesta. Itse kotitalous- ja kuluttajapalvelulinjasta tietoa ei ollut tullut sen enempää.

Äiti oli ollut kesällä yhteydessä KELA:n kanssa, kun tieto opiskelupaikan varmistumisesta oli tullut. Hän oli saanut hyvin tietoja ja neuvoja sieltä. Nuoren kuntoutusrahaa Jonna ei tulisi saamaan opiskeluidensa ajalta, mutta ammatillisen kuntoutuksen perusteella tavallista kuntoutusrahaa hän tulisi sieltä saamaan.

Kesän aikana syksyllä alkavat opinnot eivät olleet mietityttäneet vanhempia, eikä Jonnaakaan. Keväällä suoritettu tet -jakso tulevassa oppilaitoksessa oli antanut jo kuvaa siitä, millaista syksyllä opinnot tulisivat olemaan. Tulevaa luokanvalvojaansa Jonna ei ollut tavannut tet -jaksonsa aikana vaan opettaja tulisi olemaan joku muu kuin sen ryhmän opettaja, jossa hän oli ollut keväällä.

Vuorovaikutus vanhempien ja koulun välillä

Uudesta oppilaitoksesta oli tässä vaiheessa, kun opinnot olivat kestäneet puolitoista kuukautta, oltu yhteydessä vanhempiin ainoastaan opiskelijoiden mukana tuoneiden kirjeiden välityksellä. Opiskelijoiden mukana kotiin oli tullut tietoa opiskelijahuoltoon kuuluvista henkilöistä ja heidän antamistaan palveluista. Mukana oli ollut terveydenhoitajan ja koulukuraattorin yhteystiedot; mistä ja mihin aikaan heidät tavoittaa.

Vanhemmilla oli tietoa siitä, että opiskelijahuollon henkilöstö tulisi esittäytymään piakkoin tulevassa vanhempainillassa. Ryhmän opiskelijoiden HOJKS -palaverit olivat myös aluillaan. Jonnan palaverin ajankohtaa ei ollut vielä sovittu, mutta vanhemmat uskoivat opettajan olevan heihin yhteydessä lähiaikoina tai ainakin ajankohdan selviävän vanhempainillan yhteydessä.

Vanhemmat olivat odottelleet jo henkilökohtaisempaa yhteydenottoa:

” Sitä mä olen kyllä ny odottanut, kun sieltä ei ole mitään yhteyttä otettu nyt syksyn aikana kotiin. Olis toivonut, että toi tapaaminen olis ollut jo aiemmin, että aika pitkäänhän se nyt on mennyt”, äiti kertoi.

Vanhempien tukeminen siirtymävaiheessa; tiedot koulutuksesta ja huoli erityistarpeiden huomioon ottamisesta

Opiskeltavista aineista koulutuksen aikana ja lukuvuoden jaksotuksesta vanhemmilla ei ollut oikein selkeää kuvaa. Varmaa tietoa siitä, mitä kaikki aineita opiskelijoilla nyt ensimmäisen lukuvuoden aikana tulisi koulussa olemaan, heillä ei ollut. Vanhempia hämmästytti se, miksi opiskelijoille annetaan vain viikoksi kerrallaan lukujärjestys, eivätkä opiskelijatkaan tiedä lukujärjestystään sen pidemmälle. Jonna oli näyttänyt kotona vanhemmilleen koululta saamansa paperin, johon oli koottu koko kolmen vuoden opintojen lukuaineet ja lukukausien jaksotus yhdelle sivulle. Äiti ajatteli, ettei ollut tarpeeksi vain perehtynyt paperiin ja toivoi saavansa näistä asioista lisää tietoa tulevassa vanhempainillassa.

Vanhempien mieltä painoi huoli siitä, miten Jonna tulisi selviytymään tietyistä peruskoulussakin olleista teoria-aineista. Huolta he kantoivat myös siitä, miten opinnot ovat lähteneet käyntiin ja kuinka Jonnan erityistarpeet huomioidaan oppituntien aikana.

Vanhemmat olivat yrittäneet keskustella Jonnan kanssa ja saada häneltä tietoa siitä, kuinka tarkkaan opiskelijoille annetaan ohjeita, jonka mukaan toimitaan esim. kotitalouden tunneilla ja tarkistetaanko sitä, ovatko kaikki ymmärtäneet ohjeet oikein.

”Kunhan vain Jonnan nämä tarpeet ja erityislinjat otetaan huomioon, että tämä koulu lähtisi heti alusta oikeille urille etenemään. Jonnan mielenkiinnon kannalta olisi vain tärkeää, että hän hoksaisi kaikki asiat ja pysyisi kärryllä. Silloin se koulu olisi mielenkiintoista”, isä sanoi.

”Opettajaa olisi toivonut, että olisi nähnyt jo ja jutella näistä miten Jonna otetaan huomioon”, äitikin lisää asiaan.

Vanhemmilla oli kuitenkin luottamus, että koululta olisi tarpeen tullen otettu yhteyttä aiemmin, jos syytä siihen olisi ollut.

”Mutta sit mää olen ajatellut, että jossei mitään kuulu niin koulu on lähtenyt käyntiin ihan hyvin ja Jonna on ymmärtänyt tunneilla, mitä on käsketty tehdä”, äiti sanoo ja isäkin lisää asiaan: ”Ei ne antais vaan olla, silloin menee hyvin, ku ei mitään kuulu. Yleensä nykypäivänä niin on”.

Oppilaan tietojensiirto uuteen oppilaitokseen

Jonnan peruskoulun luokanvalvoja oli soittanut heille kotiin ja jutellut ensin Jonnan kanssa ja myöhemmin äidin kanssa puhelimitse. Tarkoituksena opettajalla oli ollut pyytää lupa Jonnan HOJKS -tietojen siirtoon uuteen oppilaitokseen. Opettaja oli kysellyt kuulumisia Jonnalta, kuinka opiskelut olivat lähteneet käyntiin uudessa koulussa. Myöhemmin äidin kanssa juteltuaan opettaja oli pyytänyt puhelimitse luvan Jonnan peruskoulun aikaisten tietojen siirtoon uuteen oppilaitokseen. Äidin mielestä oli ihan luonnollista, että vanhat tiedot menevät uuteen kouluun, ettei siellä tarvitsisi

aloittaa taas ihan alusta. Puhelimitse käyty keskustelu ja Jonnan kuulumisten kysely oli tuntunut mukavalta äidin mielestä.

Muuta esille tullutta

Haastattelun lomassa äiti mainitsi yhdestä asiasta, joka hänen mielestään oli ollut tärkeä Jonnan kiinnittymisen kannalta uuteen oppilaitokseen.

”Toikin on ollut osaltaan ihan kivaa, että sieltä vanhasta luokasta on ollut kaiveri siinä sitt. Tossa ne on yhdessä pyöriny ja menny koulumatkat yhdess. Ainakin alus aina. Nyt ehkä meniskin, kun on tutustunut kaikkiin.”

7.2.3 Vastaanottavan tahon opettajan haastattelu

Haastattelun alussa opettaja kertoi millainen luokka heillä tällä hetkellä on:

”Tämä on ensimmäistä kertaa koko mun 16vuoden urallani, että erityisluokka ja tavallinen luokka on yhdistetty. Ja opiskelijapula oli se syy. 11 opiskelijaa, joista erityisluokalla haki kuusi ja yleisluokalle viisi. Tosin opinnot, kun alkoi niin HOJKS tehtiin niistä viidestäkin kolmelle ja tietenkin näille kaikille kuudelle erityisluokalle hakeneille. Eli ainoastaa kahdella tässä luokassa ei ole HOJKS:ia. Ja se on merkki siitä tuen tarpeesta siinä luokassa.”

Henkilöstöä luokassa on aina opettajan lisäksi koulunkäyntiavustaja, joka kulkee ryhmän mukana kaikilla tunneilla. Aineenopettajia luokan opiskelijoilla tulee olemaan useampia.

Tulevan siirtymävaiheen valmistelut

Oppilaitoksen oppilaanohjaaja kiertää peruskouluja. Hän käy vanhempainilloissa ja luokissa jakamassa tietoa oppilaitoksesta ja heidän linjoistaan. Oppilaanohjaajan välittyy myös tieto siitä, että erityisopetukseen tässä oppilaitoksessa hakeudutaan yhteishaun rinnalla joustohaun kautta.

”Joustohaussa tulee oppilaitokseen vapaamuotoinen hakemus sen yhteishaun lisäksi tai rinnalla. Ja siinä käy ilmi minkä takia hakee erityisryhmään. Ja sitte

myöskin oppilaitos saa sen tiedon sitä mitä sieltä on tulossa ja myöskin yhteystiedon, että voi kutsua haastatteluun.”

”Mutta mikään näistä ei toteutunut Jonnan kohdalla; Oppilaitoksesta ei tullut joustohakua. Jossakin kohtaa siinä on sitte jokin katko ollut, ettei sitä osattu joustolla hakea. Jonnan tietoja ei tullut missään vaiheessa oppilaitokseen, vaan ne menivät suoraan sinne läänin valintakuntaan. Niin ei voinut ottaa yhteyttä ja kutsua käymään. Jotenka Jonnan kohdalla jäi monta tällaista nivelvaiheen tärkeää juttua pois.”

Opettajan mielestä opiskelijan siirtymistä ja kiinnittymistä voidaan parhaiten tukea sekä peruskoulun tet -jaksolla, joka suoritettaisiin mahdollisessa jatko-opiskelupaikassa, että haun jälkeisellä perheen haastattelutilanteella.

”Informaatio luo turvallisuuden tuntua.”

Näiden opettajan nostamien tärkeiden asioiden avulla tieto kulkee kaksisuuntaisesti sekä nuori että hänen perheensä saavat tietoa sekä oppilaitos, millainen opiskelija heille on hakeutumassa. Opettajan mielestä onnistuneen siirtymävaiheen kannalta on tärkeää juuri tiedon kulku kotiin kuin kouluun, ja sen myötä turvallisuuden tunteen antaminen nuorelle ja sen perheelle.

Jonnan kohdalla viime kevään aikana suoritettu tet -jakso oppilaitoksessa pelasti paljon asiaa, vaikka Jonna ei ollutkaan juuri tämän tulevan luokanvalvojan luokassa jakson aikana tutustumassa.

” Tet pelastaa paljon eli eihän tämä nyt mennyt ihan kokonaan pieleen. Se ei ole jäänyt nyt kokonaan siitä joustohakupaperista riippuvaiseksi. Tet ajoi ihan omaa asiaansa ja vaikutti ilmeisesti päätökseen hakea tänne.”

Opiskelijan kiinnittymisen tukeminen uuteen oppilaitokseen

Oppilaanohjaus on aloittavilla opiskelijoilla lähinnä luokanvalvojan antamaa opintojen ohjausta. Opettaja oli kertonut opiskelijoille opinnoista, sen miten opinnot jakaantuvat lukuvuoden aikana jaksoihin ja mitä aineita näiden jaksojen aikana tulee

olemaan, oikeastaan siltä osin mitä opiskelijat pystyvät hänen mielestään hahmottamaan.

Tässä oppilaitoksessa on päädytty ratkaisuun, että opiskelijoiden ensimmäisenä opiskeluvuotena lukukauden viidestä jaksosta neljä ensimmäistä ovat pelkästään käytännön ammattiaineiden opiskelua; kotitaloutta ja puhtaanapitoa. Vasta viimeisessä jaksossa on yhteisten aineiden jakso, jossa on peruskoulun teoria aineita. Opettajan mielestä tämä on asia, joka saa opiskelijat paremmin motivoitumaan alkaneisiin jatko-opintoihin ja opeteltavien asioiden säilymisen paremmin opiskelijoiden mielessä. Opettajan näkökulmasta etuna on myös se, että opettajat pysyvät opintojen alussa samoina.

Ohjausta on tullut myös oppilashuoltohenkilöstön kautta.

”Luokanvalvoja antaa sellaista kaikennäköistä ohjausta. Ja tietenkin, jos nyt ajatellaan tätä vuotta niin kuraattoria tarvitaan tässä ohjauksen antamisessa, kun siellä ryhmässä on nyt niitä sosiaalisia ongelmia.”

Opettajat voivat ohjata opiskelijoitaan kuraattorille ja opiskelijat hakeutuvat sinne myös itsenäisesti keskustelemaan. Kuraattori on esittäytynyt vanhempainillan yhteydessä vanhemmille ja kertonut omasta toimenkuvastaan oppilaitoksessa.

Vanhempien tukeminen siirtymävaiheessa sekä vuorovaikutus koulun ja vanhempien välillä

Oppilaan vanhempia on pyritty tukemaan siirtymävaiheessa oppilaanohjaajien tiedottamisella koulutuksesta peruskoulun viimeisenä vuonna, haastattelutilanteella keväällä, pitämällä vanhempainilta aloittavien syksyllä sekä HOJKS -palaveri, joka pidetään aina mahdollisimman pian opintojen alettua.

”HOJKS on opettajille työkalu, siitä kuinka juuri tämän nuoren kanssa tulisi menetellä, että saatais hyviä tuloksia. sellaista yksilöllistä tietoa, mikä auttais sitä opiskelijaa. Vältettäis kompastuskivet ja asiat, jotka on jo nähty että ne ei toimi.”

Yhteistyö lähettävältä tahon koulun kanssa

Tällä hetkellä opinto-ohjaaja on oppilaitoksessa se henkilö, joka hoitaa opiskelijoiden siirtotiedot peruskoulusta uuteen oppilaitokseen. Joillakin kouluilla on ollut käytössä siirtohojks -kaavake, joka on peruskoulun viimeisenä keväänä jo laadittu valmiiksi vanhempien allekirjoituksineen. Siirtotiedoissa olisi opettajan mielestä tärkeää näkyä sanallinen arviointi oppilaan peruskoulussa arvioiduista kyvyistä ja taidoista sekä tuen tarpeesta. Eli tiedoista olisi hyvä näkyä heillä aloittavan opiskelijan vahvuudet ja tuen tarpeet.

7.3 Siirtymävaiheen lopussa

7.3.1 Opiskelijan haastattelu

Koulu oli sujunut Jonnan mielestä tähän asti ihan hyvin. Oppitunneilla heillä oli ollut kotitaloutta ja puhtaanapitoa. Ensimmäiset kokeetkin koulussa olivat jo ohi. Koe oli tuntunut Jonnan mielestä aika vaikealta, mutta läpi se oli mennyt. Koetilanteessa aikaa oli ollut riittävästi kokeen tekemiseen ja kysymykset olivat olleet helposti ymmärrettäviä.

Tällä hetkellä luokan opiskelijat saivat lukujärjestyksen aina kahdeksi viikoksi kerrallaan, mikä oli Jonnan mielestä mukavampi kuin aiempi käytäntö. Nyt hän itse tiesi jo pidemmälle sen, mitä koulussa tulisi seuraavallakin viikolla olemaan. Tämän pidemmälle jaksolle Jonna ei mielestään tarvinnut lukujärjestystä. Heillä oli ollut yksi päivä aina kokonaan yhtä oppiainetta. Päivä oli alkanut aina teoria-osuudella, jonka aikana oli käsitelty myöhemmin käytännössä tehtäviä asioita. Tämän jälkeen luokassa oli jaettu pareille työtehtävät ja alettu hommiin.

Jonnan mielestä pareittain työskentely oli mukavaa. Silloin parin kanssa voi yhdessä miettiä, miten annetut tehtävät pitäisi tehdä ja parilta sai myös helposti apua. Apua ja neuvoja Jonna koki saaneensa hyvin myös opettajalta. Jonnan mielestä kotitaloudessa vaikeita asioita olivat olleet aineiden mittaamiset ja lyhenteiden erottaminen eri ruoka-aineiden kohdalla. Hankaluutta hänelle oli tuottanut myös välillä ohjeiden

seuraaminen oppikirjasta. Vaikeudet olivat kuitenkin vähän helpottaneet jo koulun alkamisen jälkeen, koska asioita oli harjoiteltu useaan otteeseen ja ne olivat tulleet tutummaksi.

Tilanne luokassa oppituntien aikana oli Jonnan mielestä ehkä vähän rauhoittunut. Hän oli kuitenkin viihtynyt luokassa koko ajan, eikä häntä ollut häirinnyt oppituntien aikainen melu luokassa; Jonna oli pystynyt mielestään seuraamaan ja keskittymään tunneilla melusta huolimatta.

Jonnan mielestä HOJKS -palaveri, joka oli pidetty syksyllä, oli ollut kiva. Aiemmin peruskoulun puolella Jonna ei ole ollut vastaavissa palavereissa mukana. Kysymykset, joita opettaja oli esittänyt hänelle, olivat olleet helppoja. Hän ei ollut kokenut, että olisi halunnut vielä tuoda jotain muita asioita esille palaverissa kuin niitä, mistä siellä keskusteltiin.

Jonnan mielestä tähän kouluun hakeutuminen oli ollut hyvä valinta. Kaverit olivat mukavia ja hän oli tykännyt olla koulussa. Koulussa mukavinta sillä hetkellä oli siivous. Jonna ajatteli, että alalta löytyy hänen tulevaisuuden työpaikkansa. Kysyessäni millaisia töitä, siellä työpaikalla olisi:

”Siivous ja vähä olis keittiöllä.”

7.3.2 Perhe haastattelu

HOJKS -palaverissa oli tullut esille, että Jonnan kohdalla viime keväällä järjestetty oppilaitokseen pyrkivien haastattelutilanne perheen ja ryhmää tulevan opettajan kesken oli jäänyt väliin. Syynä tähän oli ollut se, että Jonnan kohdalla ei ollut yhteishaun rinnalla käytetty joustohaun mahdollisuutta. Asia oli jäänyt kaivelemaan mieltä, sillä äiti oli lukenut yhteishakuoppaasta joustohausta ja varmistanut asiaa peruskoulun opettajalta:

”Mää muistan sen hyvin, kun kysyin siitä opettajalta, että laitetaanko siihen kohtaa raksi. Niin hän sanoi, että ei tarvi”, äiti kertoi kokemuksestaan kysyessään yhteishakulomakkeen täytöstä.

”Oliskohan siellä niinkuin vanhassa koulussa pitänyt pitää joku ihan juttu oikeesti. Sillä nämä on kuitenkin erityislapsia ja se mitä ne käy siellä OPO -tunneilla niitä oppaita läpi niin ei näillä mene jakeluun se, että mitä haetaan ja miten haetaan. Että tarvisko siellä olla joku yhteinen tilaisuus näille vanhemmille”, äiti pohti asiaa jälkikäteen.

Tässä vaiheessa vanhempien mielipide tiedon saannista siirtymävaiheen alkupuolella muuttui. He eivät olleet kokeneet saaneensa tietoa yhteisvalintaan liittyvistä asioista tarpeeksi peruskoulun loppuvaiheessa.

”Mää vaan kuvittelin sillä tavalla, että kun sieltä tuli se päätös silloin kesällä, että on hyväksytty oppilaaksi niin, että ne paperit kulkee niinku koulujen kesken ja että ne jo sitte tietää jo vähä. Ja, että niillä olis ollut jo ne tiedot, pohjatiedot. Mutta hänhän sano niistäkin, että ne oli niin ne HOJKS:it, ettei niistä saanut oikein mitään selvää”, äiti kertoi palaverin jälkeisiä mietelmiään.

Syksyn HOJKS -palaverissa oli tullut esille, että peruskoulusta saaduista tiedoista oli puuttunut täysin Jonnan viime hetkiset tiedot, joita he olisivat koululle juuri kaivanneet.

Hiukan mietittyään asiaa äiti kuitenkin lievensi kantaansa aikaisempiin kannanotoihinsa:

”Kyllähän hän (opettaja) järjesti, että se viimeinen tet -jakso oli siellä koulussa. Sekin oli ihan. Emmää tiedä jäätiinkö me loppu viimetteeksi mistään paitsi, vaikkei sillä haettukaan sillä joustolla. He olis varmaan siitä jotain saanu. En tiedä olisko siitä yhdestä käynnistä nyt sitte osannut sanoa mistään sen enempää, erityistarpeista.”

Perheen mielestä he olivat HOJKS -palaverissa saaneet äänensä kuuluviin. Palaverissa oli kysytty asioihin aina ensin Jonnan kantaa ja sitten samaan asiaan vanhempien mielipidettä. Tämän jälkeen opettaja oli aina myös esittänyt oman mielipiteensä asiasta. Aikaisemmissa peruskoulun palavereissa Jonna ei ollut itse ollut yhdessäkään mukana. Syksyn palaverissa Jonna oli kokenut saaneensa hyvin sanottua mielipiteensä jokaiseen palaverissa käsiteltävään asiaan.

Kysyessäni kokivatko vanhemmat, että Jonnan tuen tarpeesta oli saatu nyt palaverin jälkeen tarpeeksi tietoa uuteen kouluun ja pystytäänkö se huomioimaan oppitunneilla tarpeen mukaisesti, vanhemmat olivat siitä epävarmoja.

”Opettaja oli aika väsynyt ja stressaantunut sen luokan kanssa. Se ehkä, että mihin se Jonna siellä luokassa oikeesti sijoittuu, että onko niillä ihan oikeasti aikaa. Että pärjäköhän hän (opettaja) oikeesti ja saako ne (opiskelijat) sieltä sen mitä ne oikeesti haluais.”

Vanhempainillassa ja HOJKS -palaverissa opettaja oli tuonut vanhemmille julki, että luokassa oli ollut erilaisia ongelmia syksyn aikana.

Aune -projektin puitteista oli luvattu mennä oppilaitokseen seuraamaan ryhmän muutamaa oppituntia. Vanhemmat toivoivat, että sen myötä varmistuttaisiin siitä, että Jonna saisi tuntien aikana tarpeeksi apua ja neuvoja. Tämän kautta he toivoivat saavansa tietoa myös siitä, mitä koulussa oppituntien aikana oikeesti tapahtuu.

”Ainakin mää sain sellaisen käsityksen, että siellä on nyt ristiriitoja ja muutenki must tuntuu, että sellaiset, jotka ei kauheesti hälyä aiheuta niin niihin ei nyt kauheasti keritä puuttumaan. Täytyy toivoa, että se nyt siitä selkiintyis ja hän sais pidettyä ne narut käsissään. Tietäis vähä ja oppis tuntemaan sitte jokaista”, äiti kertoi.

Nyt vanhemmat toivoivat, että kahdenkeskinen keskustelu opettajan kanssa olisi myös mahdollinen kevään aikana. Näin he saisivat tietoa, miten tilanne luokassa on edennyt ja miten Jonnan opiskelut ovat sujuneet. Vanhemmat ajattelivat, että voisivat olla itsekin aktiivisempia ja ottaa oma-aloitteisesti yhteyttä opettajaan. Vanhemmat eivät olleet enää varmoja, että kaikki tieto koulusta kulkisi aina kotiin saakka ilman kodin yhteydenottoa kouluun.

Vanhemmat olivat saaneet tähän mennessä jo tietoa, että ensimmäinen lukukausi koostuisi lähestulkoon kotitalouden ja puhtaanapidon aineopinnoista, vasta viimeisessä jaksossa tulisi olemaan muita teoria aineita. Tämä hiukan hämmästytti ja huolestikin heitä.

”Se tuntuma, mitä tuolla yläasteella on saanut niin, sehän miten siihen sopeutuu taas uudestaan. Nyt ei tarte iltaisin tehdä mitään, sitte taas luetaan läksyjä. Se on keväällä kaikkein viimeisin jakso”, äiti sanoo. Isä lisää tähän: ”Niin, tuleeko se sitte liian rankaksi.”

Tulevaisuutta ajatellen vanhemmat toivoisivat, että heidän tyttärensä voisi käydä koulunsa tarvitsemansa tuen avulla kunnolla asioita oppien:

”Jonnan kohdalla mä oon miettiny sitä, että just sitä rohkasuu ja sellaista, että tarttuis toimeen. Kun Jonna varmasti osaa ne työt, jos opetetaan. Oikeesti sit olis mahdollisuus saada siitä ammatti ja työtä, että vois lähteä sitte tuonne työmarkkinoille”.

7.4 Yhteenvetoa haastatteluista

Jonnan mielestä peruskoulun tet -jaksot olivat antaneet eniten tietoa siitä, mikä voisi olla hänen jatko-opiskelualansa tulevaisuudessa. Jaksot olivat selkeyttäneet hänen mielikuvaansa millaisissa työtehtävissä hän haluaisi tulevaisuudessa työskennellä.

Koulusta kotiin jaettu yhteishakuopas oli ollut sekä Jonnan että hänen vanhempiansa kohdalla tärkeä tiedonlähde. Oppaasta olivat löytyneet helposti oppilaitokset ja koulutuslinjat, joissa ammatillista erityisopetusta oli saatavilla. Tärkeä kriteeri jatko-opiskelupaikkaa haettaessa oli ollut oppilaitoksen ja kodin läheisyys. Nämä kaksi tekijää nousivat tärkeiksi asioiksi haettaessa jatko-opiskelupaikkaa.

Peruskoulun viimeinen tet -jakso toteutui siinä oppilaitoksessa, joka oli ollut yhteishaun ensimmäisenä hakutoiveena Jonnalla. Jakson aikana Jonna oli tutustunut ammatillisen koulutuksen oppitunteihin ja oppilaitokseen. Kokemus oli ollut hänelle hyvä ja antanut hänelle sekä vanhemmille turvallisen mielen odottaa syksyä, kunhan vain päätös oppilaitokseen pääsystä saataisiin.

Peruskoulun opettajan mielestä vanhemmilla on yleisesti suhteellisen hyvä käsitys siitä, millaisia jatko-opiskelumahdollisuuksia heidän nuorillaan peruskoulun jälkeen tulisi olemaan. Tietoa näistä asioista vanhemmille oli jaettu sekä vanhempainilloissa että HOJKS -keskusteluissa. Lähteille oppilaille järjestetään myös viimeisen kevät-

lukukauden alkupuolella yhteispalaveri, jossa oppilaan realistisia vaihtoehtoja punta-roidaan moniammatillisesti.

Kevään haastattelun perusteella perhe oli kokenut saavansa tukea ja neuvoja ihan riittävästi siirtymävaiheen suunnittelussa ja ennen siirtymistä peruskoulusta jatko-opintoihin. Vanhemmat korostivat kuitenkin sitä, että itsekin oli täytynyt olla aktiivinen. Luottamus tuen ja neuvojen saamiseen oli hyvä, kunhan vain osasi kysyä niitä.

Syksyllä Jonnan mielestä hakeminen tähän oppilaitokseen oli ollut hyvä ja sopiva hänelle. Hän viihtyi koulussa ja oli saanut luokaltaan uusia kavereita. Syksyn oppitunnit olivat koostuneet siivouksen ja kotitalouden tunneista, joidenka aikana asioita harjoiteltiin käytännön kautta. Tämä oli tuntunut mukavalta opiskelulta. Näillä tunneilla työskentely tapahtui opiskelijapareittain, ja tämän Jonna oli tuntenut myös mielekkääksi.

Syksyn aikana vaikeuksia Jonnalle olivat aiheuttaneet mm. kotitalouden tunneilla erilaisten ruoka-aineissa käytettävien mittojen tunnistaminen. Hän oli kokenut, että oli saanut kuitenkin aina apua ja neuvoja niitä tarvittaessa joko opettajalta tai avustajalta. Opintojen edetessä eri mittayksiköt tulivat jo tutummaksi. Tulevat peruskoulussakin tutuiksi tulleet teoria-aineet ja niissä pärjääminen painoivat hiukan Jonnan mieltä. Nämä teoria-aineet alkaisivat heillä kevään viimeisellä jaksolla.

Nyt jatko-opintojen alettua Jonna oli ollut ensimmäistä kertaa mukana hänen asioitaan käsittelevässä HOJKS -palaverissa. Se oli ollut mukava keskustelutilaisuus, jossa Jonna oli ymmärtänyt hyvin mistä asioista keskustellaan ja saanut hyvin sanottua myös oman mielipiteensä asioihin.

Syksyn HOJKS -palaverissa perheelle kävi ilmi, että keväällä yhteishaun rinnalla käytetty joustohaku olisi ollut perheen kannalta parempi tapa hakeutua oppilaitokseen. Tällöin jo keväällä Jonna sekä hänen vanhempansa ja luokan tuleva opettaja olisivat tavanneet toisensa haastattelutilanteessa. Haastattelun aikana perheellä olisi ollut mahdollisuus kertoa Jonnan vahvuuksista ja tuen tarpeista sekä keskustella mahdollisista tulevista opinnoista oppilaitoksessa. Tieto joustohaun käyttämättä jät-

tämisestä sai äidin miettimään olisiko peruskoulussa pitänyt olla yhteinen tilaisuus lähtevien oppilaiden vanhemmille, joka olisi koskenut yhteishakua ja siihen liittyviä asioita.

Alkusyksystä vanhemmat saivat tietoa opiskeluihin liittyvistä asioista kotiin opiskelijoiden mukanaan tuoneiden tiedotteiden avulla. Kuitenkin vanhemmat kokivat, että henkilökohtaisempi tapaaminen opettajan kanssa olisi pitänyt olla jo opintojen alkuvaiheessa. Vanhempainilta ja HOJKS -palaveri pidettiin lokakuussa.

Opintojen alkuvaiheessa vanhempien huolen aiheena oli se, kuinka Jonnan opinnot ovat lähteneet käyntiin ja otetaanko Jonnan erityistarpeet huomioon oppituntien aikana. Vanhempainillan jälkeen, opettajan tuotua esille luokassa olevan sekavan tilanteen, vanhemmille heräsi myös huoli siitä riittääkö heidän tyttärelleen tarpeeksi aikaa luokassa. Aikaa luokan opettajalta tai avustajalta, jotta Jonna saisi tarvitsemansa tuen ja neuvot oppituntien aikana ja oppiakseen kunnolla asioita. Näihin huolen aiheisiin vanhemmat eivät syksyn aikana saaneet vastauksia vaan epäilyksistä asioista säilyi.

Alkuun vanhemmilla oli vahva luottamus siihen, että koulusta päin otetaan yhteyttä, jos kaikki siellä ei suju hyvin. Siirtymävaiheen loppupuolella heillä oli kuitenkin ajatus, että itse voisivat olla tulevaisuudessa aktiivisempi ja kysellä kuulumisia koululta.

Vastaanottavan tahon opettajan mielestä parhaiten opiskelijan siirtymistä ja kiinnittymistä uuteen oppilaitokseen voidaan tukea peruskoulun tet -jaksoilla ja käyttämällä joustohakua yhteishaun rinnalla. Peruskoulun tet -jaksolla oppilas voi viikon ajan tutustua ammatillisen oppilaitoksen erityisopetukseen, ja joustohaku taas mahdollistaa haastattelutilanteen perheen sekä mahdollisen tulevan opettajan kesken jo hakuvaiheessa.

Tiedonkulku siirtymävaiheen eri vaiheissa tuo turvallisuuden tuntua, joka on tärkeä asia opettajan mielestä. Jonnan kohdalla joustohaku jäi väliin, mutta peruskoulun viimeisenä lukukautena suoritettu tet -jakso nousi tärkeäksi asiaksi siirtymävaiheessa.

8. JOHTOPÄÄTÖKSET

Erityistä tukea tarvitsevilla oppilailla hyvä ja onnistunut siirtymävaihe perusopetuksesta jatko-opintoihin tarvitsee ajoissa aloitettua pohjustusta ja erilaisia tukitoimenpiteitä siirtymävaiheen aikana. Ammatinvalinta on näille oppilaille erityistäkin vaativampaa, joten ajoissa aloitettu koulutusvaihtoehtojen pohdinta ja ammatillisten suunnitelmien selkeyttäminen on perusteltua. Yhteistyö koulujen kesken siirtymävaiheen aikana on tärkeää, sillä vastaanottavan oppilaitoksen tulee tietää, millainen opiskelija vahvuuksineen ja tuen tarpeineen heillä on aloittamassa opintonsa. Siirtymävaiheen keskeinen asia on informaation kulku kaikkien toimijoiden sekä oppilaan että perheen ja koulujen kesken. Se luo pohjan onnistuneelle siirtymävaiheelle.

Tämän tutkimuksen tarkoituksena on ollut tuottaa yhden erityistä tukea tarvitsevan oppilaan ja perheen kokemus siirtymävaiheesta ja sitä kautta tietoa mahdollisista kehittämistarpeista. Tiedonsaanti ja tiedonkulku nousivat keskeisiksi teemoiksi tuloksista. Kirjallisuuden mukaan aikaisemmissa tutkimuksissa ja projekteissa on todettu, että yhteistyö ja tiedonkulku siirtymävaiheessa kaikkien toimijoiden kesken ei ole ollut riittävää (Pietiläinen ym. 1999; Rissanen 2001; Erityisopetuksen strategiatyöryhmä 2002). Tämä on myös todettavissa tämän tutkimuksen yhdeksi tärkeäksi tulokseksi. Tiedonkulun otsikoimana esittelenkin tutkimukseni keskeiset tulokset ja teorian valossa tarkastelen toteutuiko tässä tapauksessa laadukas siirtymä perusopetuksesta jatko-opintoihin.

8.1 Tiedonkulku eri toimijoiden välillä

Tiedonkulku oppilaalle

Peruskoulun viimeisinä vuosina oppilaanohjauksen painopistealueena on oppilaan tutustuminen erilaisiin ammatteihin ja ammatillisen koulutuksen vaihtoehtoihin. Tätä kautta oppilaan on mahdollista löytää oma ammatillinen suuntautuminen ja haakeutua itselleen sopivaan jatko-opiskelupaikkaan. Tulevaisuutta ajatellen nämä ovat

merkittäviä ratkaisuja nuoren elämässä. Peruskoulun oppilaanohjauksella on siis tärkeä merkitys nuoren elämässä.

Tutkimukseni oppilaan mielestä he olivat koulussa yhteistuntien aikana keskustelleet aika vähän jatkokoulutusmahdollisuuksista. Hänen mielestään olisi ollut helpompi jutella näistä asioista kahden kesken opettajan kanssa. Yksilökeskusteluihin opettajan kanssa heillä ei ole ollut mahdollisuutta. Niemälä-Savolaisen (2004) tekemän tutkimuksen mukaan opinto-ohjaukselta edellytettäisiin riittävää henkilökohtaista ohjausta, jotta pystyttäisiin ottamaan oppilaan yksilölliset tarpeet huomioon mahdollisimman hyvin. Yksilökeskusteluissa oppilaan olisi helpompi keskittyä keskusteltavaan aiheeseen ja ehkä myös helpompi tuoda ilmi omia mielipiteitä ja rohkaistua kysymään häntä askarruttavista asioista.

Jokaiselle peruskoulunsa päättävälle erityistä tukea tarvitsevalle nuorelle järjestettiin yhteispalaveri, jossa oli tarkoituksena moniammatillisesti miettiä oppilaan realistisia jatko-opiskelumahdollisuuksia. Tässä yhteispalaverissa olisi ollut mielestäni todella tärkeää, että oppilas itse olisi ollut kertomassa mielipiteitään ja kuuntelemassa mahdollisuuksistaan jatkokoulutusvaihtoehtojen suhteen. Eräässä tutkimuksessakin esiin tullut asia, että erityistä tukea tarvitsevien oppilaiden parissa työskenteleville voi olla haasteellista ottaa huomioon oppilaan mielipide ja näkökulma (Sissala, 1999) tuli myös tässä tutkimuksessa esille. Sosiaaliset taidot ja kyky tehdä itseään koskevia valintoja ovat tärkeitä arkielämän taitoja, joita täytyisi voida harjoitella. Aktiivinen osallistuminen ja aidosti kuulluksi tuleminen ovat parhaimpia kokemuksia elämäntaitojen kehittymistä ajatellen.

Tutkimukseni oppilaalle tet -jaksot nousivat tärkeiksi asioiksi mietittäessä jatko-opiskelumahdollisuuksia. Ensimmäisten jaksoiden kautta muodostui oma mielipide siitä, miltä alalta hän toivoisi jatko-opiskelupaikkansa löytyvän. Useammassakin lähteessä on todettu, että erityistä tukea tarvitsevien oppilaiden jatkokoulutusvaihtoehtot ovat suhteellisen vähäisiä (Mänty 2000; Erityisopetuksen strategiatyöryhmä 2002; Niemelä-Savolainen 2004). On harmillista, että tutkimukseni nuorella jatko-opiskelupaikan löytyminen hoitoalalta ei onnistunut mahdollisuuksien rajallisuuden vuoksi. Männyn (2003) mukaan yksi ammatillisen erityisopetuksen laadun kehittämisen tarpeista liittyy juuri koulutustarjonnan lisäämiseen.

Tärkeäksi kriteeriksi jatko-opiskelupaikan löytymisen suhteen nousi se, että ammatillinen oppilaitos löytyisi lähikunnista. Peruskoulun opettajan kertomukset edellisten oppilaittensa kokemuksista näissä oppilaitoksissa olivat myös merkittäviä. Jatko-opiskelupaikan hakutoiveet löytyivät näiden seikkojen perusteella yhteisvalintaoppaasta. Peruskoulun viimeisin tet -jakso toteutui ensimmäiseksi hakutoiveeksi laitetussa oppilaitoksessa. Nuori pääsi konkreettisesti tutustumaan ammatilliseen linjaan, johon oli hakeutumassa. Jakson aikana hän pääsi tutustumaan käytännönläheisesti linjan tärkeimpien ammattiaineiden opetukseen ja sai tietoa sekä linjasta että oppilaitoksesta. Tämä vahvisti hänen mielipidettään siitä, että jatko-opiskelupaikka olisi hänelle mieluinen.

Opintojen alettua opiskelijat saivat ohjausta opintoihinsa luokanvalvojan välityksellä. Opettajan haastattelussa kävi ilmi, että hän jakaa tietoa tulevista aineista ja opintokokonaisuuksista lähinnä sitä mukaan, kun opinnot etenevät. Syksyllä opinnot koostuivat pelkästään jo tet -jaksolla tutkimuksen opiskelijalle tutuiksi tulleista ammattiaineista. Näiden opintojen käytännönläheisyys miellytti opiskelijaa, mikä varmasti oli yksi asia edesauttamaan hänen kiinnittymistään uuteen oppilaitokseen. Lappalaisen ja Lievosen mukaan (2005) toiminnallisista kouluaineista on helpompi saada onnistumisen kokemuksia ja sitä kautta motivoitua opintoihin.

Tiedonkulku perheelle

Rissasen tutkimuksen mukaan (2001) opettajat arvioivat tiedon kulkevan koulusta kotiin selvästi paremmin kuin vanhemmat arvioitsivat samaa asiaa. Tämä tuli myös esiin tutkimuksen aineistossa. Perhe koki, että tietoa yhteisvalintaan liittyvistä asioista olisi pitänyt saada selkeämmin ja enemmän. Peruskoulun opettajan arvion mukaan vanhemmat olivat aika hyvin tietoisia jatko-opiskelumahdollisuuksista ja siihen liittyvistä asioista. Loppuvaiheessa tutkimuksen tekoa vanhemmat esittivät ajatuksen, jonka mukaan viimeisen vuoden oppilaiden vanhemmille olisi hyvä järjestää tilaisuus yhteisvalintaan liittyvistä asioista peruskoulun päättövaiheessa. Tutkimustuloksista nousi esiin, että tietoa olisi kaivattu jatko-opiskelupaikoista, joustohausta ja oppilaan tiedonsiirtoon liittyvistä asioista. Joten näiden asioiden esille tuominen tilaisuudessa olisi ainakin perusteltua. Perusteltua voisi olla myös oppilaanohjaajan paikallaolo tilaisuudessa. Oppilaanohjaaja on koulutukseen perehtynyt asiantuntija,

joka useimmiten hoitaa myös yhteydenpitoa muihin kouluihin. Hänen kauttaan vanhemmat saivat tietoa myös oppilaitoksien erilaisista hakukäytännöistä (esim. joustavan haun käyttö, haastattelut tai pääsykokeet).

Ennen varsinaista yhteishakua peruskoulussa järjestetty yhteispalaveri, jossa tarkoituksena oli olla mukana vanhemmat, oppilas, opettaja, koulun lääkäri ja kouluterveydenhoitaja, on hyvä ja tarpeellinen käytäntö. Se on oivallinen tilaisuus keskustella oppilaan tulevaisuudesta ja miettiä oppilaan realistisia jatko-opiskelumahdollisuuksia. Tutkimuksen perhe oli saanut hyvää tietoa sieltä mm. Kellan tukietuuksista, ja siellä oli yksilöllisesti mietitty Jonnan jatko-opiskelupaikkaa. Hämmästyttävää oli kuitenkin se, että palaverista puuttui tärkein henkilö itse, Jonna.

Syksyllä opintojen alettua vanhemmat olisivat toivoneet oppilaitoksesta aikaisempaa yhteydenottoa heihin. Heille oli epäselvää millaisia opintoja ammatilliseen koulutukseen kuuluu, josta toivoivat saavan lisää tietoa. Epävarmuutta vanhemmille aiheutti myös tietämättömyys siitä kuinka erityistarpeet huomioidaan opetuksen aikana. Jos joustavaa hakua olisi käytetty kevään yhteisvalinnan rinnalla, olisi näistä asioista voitu keskustella tulevan luokanvalvojan kanssa jo kevään haastattelutilanteessa. Haastattelutilanne opettajan ja perheen kesken olisi ollut tärkeä informaationkulun kannalta molempiin suuntiin ja poistanut osaltaan vanhempien huolta edellä mainituista asioista.

Vanhempainilta ja HOJKS -palaveri antoivat myöhemmin vanhemmille ja opettajalle mahdollisuuden keskustella koulutuksesta ja Jonnan vahvuuksista sekä tuen tarpeista. Kuitenkin nämä keskustelutilanteet opettajan kanssa toivat vanhemmille myös aivan uutta tietoa lisäten heidän huoltansa siitä, että kyetäänkö heidän tyttärtään huomioimaan ja tukemaan tarpeeksi oppituntien aikana. HOJKS -palaverin yhteydessä oli tullut ilmi, että Jonnan peruskoulun tiedoista puuttuivat täysin ajantasaiset tiedot; viimeisten vuosien vahvuudet ja tuen tarpeet. Luokassa olevan ristiriitaisen tilanteen ja opettajan väsymyksen myötä vanhemmille heräsi epäily siitä, ehtisikö opettaja tuntien aikana tutustumaan kunnolla heidän tyttärensä ja antamaan hänelle tarpeeksi ohjausta ja tukea, jotta Jonna voisi oppia ja hyötyä koulutuksesta parhaalla mahdollisella tavalla. Röntyn (2001) ja Ikosen ym. (2003) mielestä yksilöllisyyden huomioiminen opetuksessa vaatii opettajalta oppilaantuntemusta, ja riit-

tävän hyvä tuntemus hahmottuu parhaiten moniammatillisena yhteistyönä. Tämähän tarkoittanee sitä, että hyvä oppilaantuntemus edellyttää opettajalta tarpeeksi aikaa oppia tuntemaan jokainen yksilö ja ajantasaisten HOJKS -tietojen siirtyminen luo tärkeän pohjan uudelle suunnitelmalle.

Tiedonkulku koulujen kesken

Peruskoulun viimeisenä tet -jaksona toteutettu viikon mittainen tutustuminen ammatilliseen oppilaitokseen oli tärkeä tukitoimenpide oppilaan siirtymävaiheen kannalta, joten jo aikaisemminkin on todettu. Tämän viikon mittaisen jakson olisi voinut hyödyntää tiedonkulun kannalta vielä paremmin. Kevään tet -jaksoa voi verrata koulutuskokeiluihin. Koulutuskokeiluissa tarkoituksena on, että myös oppilaitos saa tietoa heille mahdollisesti pyrkivistä oppilaista. Tet -jakso olisi tällöin täytynyt järjestää sen opettajan ryhmässä, joka on siirtymässä seuraavan vuoden aloittavien opiskelijoiden opettajaksi. Viikon aikana opettajalla olisi ollut konkreettinen tilaisuus saada tietoa oppilaan vahvuuksista ja tuen tarpeista mahdollisia alkavia opiskeluja varten. Tämä olisi vaatinut yhteistyötä koulujen kesken jo aikaisemmassa vaiheessa.

Useissa lähteissä on todettu, että vastuu tiedonsiirrosta on sekä lähettävällä että vastaanottavalla taholla (Pietiläinen ym. 1999; Jahnukainen 2001; Rönty 2001; Virtanen 2001). Malleja erilaisista tiedonsiirtoa tukevista menettelyistä on olemassa useita; HOJKS:n osana oleva kirjallinen siirtymäsuunnitelma (Jahnukainen 2001), siirtokoukukset (Rönty 2001) ja siirtohojks -kaavakkeen käyttö (Eteläaho ym. 2005). Tutkimuksessani ei käytetty mitään näistä tiedonsiirtoa tukevista malleista, sillä lähettävän tahon opettajan mielestä vastaanottavasta oppilaitoksesta otetaan yhteyttä, jos on tarvetta. Vastaanottava taho sai syksyn aikana käyttöönsä oppilaan peruskoulun aikaiset tiedot, mutta niistä puuttuivat täysin tarvittavat oppilaan viimeisimpien vuosien vahvuudet ja tuen tarpeet.

Opetushallituksen laatiman opetussuunnitelmien perusteiden (2004) mukaan henkilökohtaisen opetuksen järjestämistä koskevan suunnitelman toteutumista tulisi arvioida ja seurata säännöllisesti, erityisesti siirtymävaiheessa. Näin toimittaessa lähettävä taho pystyy antamaan riittävät tiedot oppilaan aiemmasta opiskelusta vastaanottavalle taholle. Tutkimuksessani viimeisimmät HOJKS -palaverit olivat keskittyneet

oppilaan tulevaisuuden kuvioiden suunnitteluun, joten kirjaamatta on todennäköisesti silloin jääneet viimeisimmät opetuksen kannalta oleelliset tiedot oppilaan vahvuuksista ja tuen tarpeista. Jos tutkimukseni siirtymävaiheessa olisi käytetty jotain näistä edellä mainituista tiedonsiirtoa tukevista malleista, olisi se mahdollistanut HOJKS -tietoihin kirjaamatta jääneen tiedon siirtämisen todennäköisesti lähettävän ja vastaanottavan tahon välillä.

8.2 Laadukkaan siirtymän toteutuminen

Paikalliset laatujärjestelmät -projektissa siirtymävaiheiden tarkastelussa nousi selkeästi esille tiedonpuutteita ja tiedonkulun katkoksia, kuten myös tässä tutkimuksessa. Liitokset kohdalleen -raportissa (Pietiläinen ym. 1999) tuotiin esiin tekijöitä, jotka ovat laadukkaan siirtymän tunnusmerkkejä. Tutkimukseni siirtymää perusopetuksesta jatko-opintoihin oli aloitettu suunnittelemaan jo peruskoulun kahdeksannen luokan oppilaanohjaustuntien (tutustuminen erilaisiin ammatteihin, koulutuslinjoihin ja -mahdollisuuksiin) aikana antaen oppilaille tietoa näistä asioista. Vanhempien kanssa samaisista asioista oli keskusteltu viimeisimpien vuosien HOJKS -palavereissa ja vanhempainilloissa. Tietoa jatko-koulutusmahdollisuuksista ja yhteisvalintaan liittyvistä asioista oli pyritty jakamaan sekä oppilaalle että vanhemmille riittävästi peruskoulun viimeisimpien vuosien aikana. Oppilas ja vanhemmat eivät kuitenkaan kokeneet saavansa tarpeeksi tietoa näistä asioista.

Ajoissa aloitettu yksittäiseen oppilaaseen kohdistuva suunnitelmallisuus, jonka mukaan tulevaa siirtymää olisi pyritty ennakoimaan ja toteuttamaan puuttui. Koulutusmahdollisuuksista oli vain keskusteltu yleisluontoisesti sekä oppilaan että vanhempien kanssa. Yksilöohjaus ja oppilaan mukaan ottaminen palavereihin olisi ollut pohja sille, että oppilaalle olisi voitu tehdä oma suunnitelma. Näiden asioiden huomioonottaminen olisi parantanut myös oppilaan vaikutusmahdollisuuksia ja hänen mielipiteidensä kuulemistä siirtymävaiheessa. Kirjallisen suunnitelman puuttumisen vuoksi myös vastuuhenkilöiden nimeäminen, saattaen vaihdettava -periaatteen mukaan toimiminen (tietojen siirtäminen tarkoituksen mukaisesti), uusien yhteistyötahtojen mukaan ottaminen sekä seuranta ja raportointi uupuivat.

Oppilaan toiveet koulutusvalinnan etsimisessä otettiin huomioon parhaalla mahdollisella tavalla, miten se toteutuneessa siirtymävaiheessa vain oli mahdollista. Tet -jaksot olivat tarkoituksen mukaisia ja äiti toi oppilaan mielipiteen kuultavaksi yhteispalaveriin. Kotona myös mietittiin ja täytettiin yhdessä oppilaan kanssa yhteishakukaavaketta. Myös oppilaan realistisia mahdollisuuksia jatkokoulutuksessa oli pohdittu sekä psykologin tutkimuksen että opettajan arvioiden mukaan. Ensimmäiseksi hakutoiveeksi yhteisvalintakorttiin laitettu ammattilinja ja -oppilaitos tulivat tutuiksi oppilaalle viikon mittaisen tet -jakson kautta. Asiakkaan toiveet ja voimavarat toimivat siis siirtymän perustana. Näiden perusteiden mukaan tutkimuksen siirtymässä on löydettävissä sekä laadukkaan siirtymän tunnusmerkkejä, mutta myös useita sitä heikentäviä tekijöitä.

8.3 Yhteenveto

Opiskelijan kiinnittyminen jatko-opintoihin onnistui hyvin, vaikka tiedonkulku kaikkien toimijoiden kesken siirtymävaiheessa ei toiminutkaan parhaalla mahdollisella tavalla. Opiskelijan kiinnittymistä tukevia tutkimuksessani tärkeiksi nousseita asioita olivat tet -jakso oppilaitoksessa, kavereiden saaminen uudessa luokassa ja opetuksen mielekkyys jatko-opinnoissa.

Vanhempien huolen aiheeksi siirtymävaiheessa nousi opetuksen kannalta tarvittavan tuen saaminen opinnoissa, jotta heidän tyttärensä voisi hyötyä opetuksesta parhaalla mahdollisella tavalla. Jatko-opinnoissahan erityisopetuksen avulla pyritään saavuttamaan opiskelijalle mahdollisemman suuressa määrin sama pätevyys kuin muussa ammatillisessa koulutuksessa. Sekä opiskelijan että vanhempien toiveena oli, että tämän ammatillisen koulutuksen ansioista olisi mahdollista tulevaisuudessa saada ammatti ja löytää paikka työelämästä.

9. POHDINTA

Tämän tutkimuksen tekeminen on ollut mielenkiintoinen prosessi. Tutkimustehtävän ja tarkoituksen tarkoin rajaaminen tutkimuksen alkuvaiheessa on ollut tärkeä tekijä, mitä on pyritty noudattamaan koko tutkimuksen teko ajan. Siirtymävaiheen kuvaaminen yhden erityistä tukea tarvitsevan oppilaan kohdalla ja sitä kautta kehittämistarpeiden esiin tuominen ovat olleet tutkimuksen tarkoituksena. Siinä onnistuttiin. Tutkimus nostaa esiin kehittämistarpeita, jotka tukevat aikaisimmissa tutkimuksissa saatuja tuloksia. Tapaustutkimuksen tarkoituksena on myös muiden saama hyöty; mitä tästä tapauksesta voidaan oppia. Tutkimus tuottaa tietoa, joka on hyödynnettävissä muita erityistä tukea tarvitsevien oppilaiden kohdalla.

Siirtymävaihe on prosessi ja sen seuraaminen pitkäaikaistutkimuksen avulla on ollut onnistunut valinta. Tutkimuksen aikana tietoa on ollut mahdollisuus tarkentaa ja syventää. Useamman kerran toteutuneet oppilaan ja perheen haastattelut toivat mahdollisuuden seurata tilanteen muuttumista ja opettajien haastattelujen tiedot olivat tarpeellisia tilanteen täydellisempää ymmärtämistä varten. Tutkijan kokemattomuus haastattelijana ja haastateltavien mahdollisuus antaa erilaisia vastauksia kuin heidän todelliset ajatuksensa ovat voivat vähentää tutkimuksen laadukkuutta. Tätä pyrittiin välttämään kertomalla tarkkaan tutkimuksen tarkoituksesta ja lupaamalla kiinnittää erityistä huomiota tunnistettavuuden estämiseen.

Tutkimusaineiston analyysissä olen pyrkinyt löytämään kokonaisuuden, josta saadaan käyttökelpoista tietoa. Tutkija tarkastelee aineistoa aina omien käytännön kokemusten ja oman ajattelun pohjalta. Tulkinta on siis tutkijan näkemys asiasta. Aineisto purettiin sanasta sanaan ja tiivistettiin lukukertojen jälkeen lausumiksi. Mahdollisimman oikea ja rehellinen tulkinta varmistettiin antamalla perheelle haastattelutulokset luettavaksi ennen johtopäätösten tekoa. Tulokset vastasivat perheen mielestä heidän näkemyksiään, vain yhteen kohtaan tekstiä tehtiin pieni korjaus. Tutkimuksessa tehtyjä tulkintoja ja päätelmiä on havainnollistettu haastatteluista poimituilla suorilla lainauksilla. Näiden avulla myös lukija voi tehdä omat johtopäätökset tutkijan tuloksien oikeellisuudesta.

Jatkotutkimusaiheeksi tämän tutkimuksen pohjalta nousi eri koulujen käytännöt tehdä yhteistyötä erityistä tukea tarvitsevan oppilaan siirtyessä perusopetuksesta jatko-opintoihin. Jo tämän tutkimuksen aineistosta nousi esille, että koulujen välisissä käytännöissä on eroja. Erilaisia toimintamalleja tiedonkulun toimivista yhteistyökäytännöistä löytyy kirjallisuudesta, joidenka käyttöä tässäkin työssä on mietitty. Mahdollisen tutkimuksen johdosta koulut voisivat pohtia omien käytännöiden toimivuutta ja verrata niitä muihin olemassa oleviin malleihin.

Tiedonkulku siirtymävaiheen erivaiheissa luo turvallisuuden tunnetta niin oppilaalle kuin hänen vanhemmilleen. Siirtymän ennakoiminen niin, että tieto kulkee eri toimijoiden välillä varmistaa sen, ettei erityistä tukea tarvitseva oppilas jää missään vaiheessa ilman tarvittavaa tukea ja ohjausta. Tutkimuksen tulokset tukivat aikaisempia tutkimuksia ja kirjallisuudesta saatua tietoa. Erityisopetuksen strategiatyöryhmän (2002) ehdotus kiinnittää erityistä huomiota siirtymävaiheen ohjaukseen on perusteltua, sillä yhteistyön tarve tiedostetaan yleisesti.

LÄHTEET

Asetus ammatillisesta koulutuksesta 6.11.1998 / 811

Daavittila, O. & Mänty, T. (2001). Ammatillinen erityisopetus. Teoksessa M. Jahnukainen (toim.) Lasten erityishuolto ja -opetus Suomessa. Juva: WS Bookwell Oy, 138 – 148.

Erityisopetuksen Strategiatyöryhmä (2002). Ehdotus erityisopetuksen strategiaksi toisen asteen ammatilliseen koulutukseen. Opetusministeriö.

Eteläaho, A., Hietalahti, L. & Pesonen, L. (2005). Erityistä tukea tarvitsevien opetuksen ja tukijärjestelmien kehittäminen ammatillisissa opinnoissa. Teoksessa P. Holopainen, T. Ojala, K. Miettinen & T. Orellana (toim.) Siirtymät sujuviksi – ehyttä koulupolkua rakentamassa. Helsinki: Opetushallitus 2005, 129- 140.

Hirsjärvi, S. & Hurme, H. (2000). Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Yliopisto paino.

Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. (2000). Tutki ja Kirjoita. Vantaa: Tumma-
vuoren kirjapaino Oy.

Hotulainen, R. & Lappalainen, K. (2005). Nuoruusiän minäkäsityksen rakentuminen ja tukeminen siirryttäessä toisen asteen koulutukseen. Teoksessa P. Holopainen, T. Ojala, K. Miettinen & T. Orellana (toim.) Siirtymät sujuviksi – ehyttä koulupolkua rakentamassa. Helsinki: Opetushallitus 2005, 102- 116.

<http://www.kela.fi/in/internet/suomi.nsf/NET>

Ikonen, O., Ojala, T. & Virtanen, P. (2003). Yksilöllistäminen opiskelun tukena. Teoksessa O. Ikonen & P. Virtanen (toim.) HOJKS II. Yksilölliset opetussuunnitelmat ja opetus. Juva: WS Bookwell Oy, 143 – 154.

Ikonen, O., Rönty, S. & Linnilä, M-L. (2003). Moniammatillisuuden monet kasvot. Teoksessa O. Ikonen & P. Virtanen (toim.) HOJKS II. Yksilölliset opetussuunnitelmat ja opetus. Juva: WS Bookwell Oy, 277 – 302.

Jahnukainen, M. (2001). Henkilökohtaiset suunnitelmat, transiitio ja elinikäinen oppiminen. Teoksessa M. Jahnukainen (toim.) Lasten erityishuolto ja –opetus Suomessa. Juva: WS Bookwell Oy, 356 – 363.

Jahnukainen, M. (2003a). HOJKS elämänkaaren eri vaiheissa. Teoksessa O. Ikonen & P. Virtanen (toim.) HOJKS II. Yksilölliset opetussuunnitelmat ja opetus. Juva: WS Bookwell Oy, 255 – 268.

Jahnukainen, M. (2003b). Syrjäytymisen ehkäisyssä satsattava siirtymävaiheisiin. Opettaja 33, 12-14.

Konola, P., Sormunen, E. & Kallanranta, T. (2001). Apuvälinepalvelujen järjestäminen. Teoksessa T. Kallanranta, P. Rissanen & I. Vilkkumaa (toim.) Kuntoutus. Jyväskylä: Gummerus kirjapaino Oy, 489- 499.

Laki ammatillisesta koulutuksesta 21.8.1998 / 630

Lappalainen, K. & Lievonen, V. (2005). Dysfaattisten nuorten jatko-opintojen suunnittelu ja jatko-opintoihin hakeutuminen. Teoksessa P. Holopainen, T. Ojala, K. Miettinen & T. Orellana (toim.) Siirtymät sujuviksi – ehyttä koulupolkua rakentamassa. Helsinki: Opetushallitus 2005, 120- 127.

Metsämuuronen, J. (2001). Laadullisen tutkimuksen perusteet. Metodologia –sarja. Viro.

Michelsson, K., Miettinen, K., Saresma, U. & Virtanen, P. (2003). AD / HD nuorilla ja aikuisilla. Juva: WS Bookwell Oy.

Mänty, T. (2000). Ammatillisista erityisoppilaitoksista elämään. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.

Mänty, T. (2003). Koulutus integraation tukena. Teoksessa T. Ladonlahti & R. Pirttimaa (toim.) Erityispedagogiikka ja aikuisuus. Espoo: Frenckellin Kirjapaino Oy, 71 – 108.

Niemelä-Savolainen, M. (2004). Suuntana ammattiopinnot. Opinto-ohjaajien kokemuksia peruskoulussa erityistä tukea tarvitsevien oppilaiden ohjauksesta toisen asteen ammatillisiin opintoihin. (Tiivistelmä)

Saatavissa <http://www.jyu.fi/tdk/kastdk/eped/artikkelit/niemelasavolainen.pdf>

Opetushallitus (2004). Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2004. Vammala: Vammalan kirjapaino.

Opetusministeriö (2004). Ammatillisen erityisopetuksen toimenpideohjelma. Opetusministeriön monisteita 2004:1.

Pahkala, H. & Sissala, R. (2006). Vammaisten opiskelijoiden valmentava ja kuntouttava opetus ja ohjaus. Alavuden erityisammattikoulu.

Perusopetuslaki 21.8.1998 / 628

Peltonen, H. & Säävälä, T. (2001). Kehittyvä oppilashuoltotyö kouluyhteisön ja yksilön tukena. Teoksessa M. Jahnukainen (toim.) Lasten erityishuolto ja -opetus Suomessa. Juva: WS Bookwell Oy, 182 – 199.

Pietiläinen, E., Ylikoski, P. & Juusti, J. (1999). Liitokset kohdalleen. Helsinki: Edita.

Rissanen, R. (2001) Erityistä tukea tarvitsevan oppilaan transitio- eli siirtymävaihe perusopetuksesta jatko-opintoihin. Jyväskylän kaupungin opetusviraston julkaisusarja. A2:2001.

Rönty, S. (2001). Erityisopetus ja oppilashuolto kuntatasolla. Tapauskuvaus Kajaini kaupungista. Teoksessa M. Jahnukainen (toim.) Lasten erityishuolto ja -opetus Suomessa. Juva: WS Bookwell Oy, 110 – 126.

Sissala, R. (1999). Saattaen vaihdettuna; kehitysvammaisen nuoren siirtymävaihe erityisammattikoulun kontekstissa. Jyväskylän yliopisto: Erityispedagogiikan laitos.

Suomen perustuslaki 11.6.1999 / 731

Syrjälä, L., Ahonen, S., Syrjäläinen, E. & Saari, S. (1995). Laadullisen tutkimuksen työtapoja. Rauma: Kirjapaino West Point Oy.

Tilus, P. (2004). Menettelytapaohjeet erityistä tukea ja erityisopetusta tarvitsevien oppilaiden opetuksen ja tukitoimien järjestämiseksi. Jyväskylän kaupungin opetusviraston julkaisusarja A8:2004.

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. (2002). Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.

Virtanen, P. (2001). Erityishuoltoa ja opetusta koskeva lainsäädäntö. Teoksessa M. Jahnukainen (toim.) Lasten erityishuolto ja -opetus Suomessa. Juva: WS Bookwell Oy, 49 – 66.

Haapaveden ammattioppilaitos

**HENKILÖKOHTAINEN
OPETUKSEN
JÄRJESTÄMISTÄ
KOSKEVA
SIIRTOHOJKS**

oppilaan nimi henkilötunnus
kotikunta
Koulutusala, jolle oppilas hakee 1. sijalla yhteishaussa
koulutusala, jolle oppilas hakee 2. sijalla
huoltaja(t)
Annan luvan siirtää tässä kaavakkeessa mainitut tiedot
ammattioppilaitoksen opettajille ja koulukuraattorin käyttöön
Huoltajan yhteystiedot
osoite
puhelinnumerot
 muita yhteystietoja
erityisopettajan ja opon yhteystiedot
osoite
puhelinnumerot ja sähköpostiosoitteet
oppilashuollon edustaja(t)

ERITYISOPETUKSEN PERUSTEET JA TOIMENPITEET PERUSKOULUSSA

AIKAISEMPI OPPIMISHISTORIA:

**ERITYISOPETUKSEN / OPETUKSEN YKSILÖLLISTÄMISEN PERUSTEET:
(Mahdolliset lausunnot liitteenä)**

ERITYISET OPPILASHUOLLON PALVELUT

MUUT HENKILÖKOHTAISET PALVELUT JA TUKITOIMENPITEET:

OPPILAAN VAHVUUDET

MUUT OPPIMISEEN LIITTYVÄT HUOMAUTUKSET:

OPPILAAN KEHITTÄMISKOHTEET:

MUUT OPPIMISEEN LIITTYVÄT HUOMAUTUKSET:

Päiväys

oppilaan allekirjoitus

erityisopettajan /opon allekirjoitus

Teemahaastattelu:

- miten oppilasta on valmistettu / tuettu siirtymävaiheeseen?
- millä keinoilla oppilaan siirtymistä / kiinnittymistä jatkokoulutukseen voidaan mielestäsi parhaiten tukea?
- millä tavalla oppilaan vanhempia on valmisteltu / tiedotettu / tuettu siirtymävaiheessa?
- kuinka paljon perhe kuuntelee opettajan mielipiteitä siirtymävaiheessa ?
- miten sinä opettajana osallistut yhteistyöhön vastaanottavan / lähettävän tahon oppilaitoksen kanssa?
- Mitä asioita pidät erityisen tärkeinä opiskelijan siirtymävaiheen kannalta?

Haastattelija: ”Ymmärsinkö oikein, että oppitunneista ja koulun käytännöistä olisitte toivoneet tietoa jo aiemmin?”

Äiti: ”Joo ja opettajaa olisi toivonut, että olisi nähnyt jo ja jutella näistä miten Jonna otetaan huomioon. Nyt ne niistä Hojkseista alkaa jo, kun XXXXX (peruskoulun opettaja) sieltä soitti, ne alkaa niitä häsäämään jo, kun ne oli pyytäny koululta sen Jonnan vanhan (HOJKS) sinne.”

Jonna: ”Siellä ollaan jo muutamia tehty.”

Äiti: ”Joo.”

Haastattelija: ”Niin siis vanha luokanopettaja soitti teille?”

Äiti: ”Niin soitti meille, että annetaanko me lupa antaa se vanha sinne uudelle koululle. Se on nyt niin tarkkaa.”

Haastattelija: ”Luvan antaminen Jonnan vanhojen tietojen siirtoon kävi ihan puhe-
limitse.”

Äiti: ”Joo, tämä kävi ihan näin. Ja mun mielestä se oli tavallaan ihan luonnollista, että ne tiedot menis oikeesti uudelle koululle. Ettei heidän siellä tarvitse aloittaa taas ihan alusta.”

Isä: ”Niin ja kyllä samaa koulumaailmaahan se on. Ja oppilaan parhaaksi siellä pyritään toimimaan.”

Äiti: ”Ja kai sitä voi olla jotain päinvastaisia tapauksia, että on jotain niin negatiivista, ettei halua niiden tietojen menevän eteenpäin.”

Bibi Hakamäen kuntoutuksen ohjauksen ja suunnittelun opinnäytetyö; Satakunnan Ammattikorkeakoulu, ohjaajina toimivat lehtorit Ritva Kangassalo ja Sirpa Saaristo

SUOSTUMUS TUTKIMUKSEEN

Tämä on kirjallinen suostumus kuntoutuksen ohjauksen ja suunnittelun (AMK) opinnäytetyönä tehtävään tapaustutkimukseen. Tutkimuksen aiheena on erityistä tukea tarvitsevan oppilaan siirtymävaihe perusopetuksesta jatko-opintoihin. Tarkoituksena on tuottaa yhden oppilaan ja hänen perheensä kokemus siirtymävaiheesta sekä saada arvokasta tietoa mahdollisista kehittämistarpeista. Tutkimuksen aikana tulen haastattelemaan oppilasta, hänen vanhempiaan, yhtä lähettävän tahon ja yhtä vastaanottavan tahon opettajaa. Aineiston keräämisvaiheessa tutustun myös oppilaasta laadittuihin henkilökohtainen opetuksen järjestämistä koskeviin suunnitelmiin.

Tutkimuksen toteuttamisen tavoitteena on, ettei tutkimus millään tavalla vahingoita haastateltavia; oppilasta ja hänen perhettänsä. Tunnistettavuuden estämiseen tutkija tulee kiinnittämään erityistä huomiota. Ennen lopullista raportointia perhe saa aineiston luettavaksi ja tarkistettavaksi asioiden oikeellisuuden. Tutkimukseen osallistuminen on vapaaehtoista.

Paikka ja aika

Oppilaan allekirjoitus

Huoltajan allekirjoitus